

# O KRAJINE

BYSTRINY

## Vojna na Ukrajine od A po Z

**Premiér Heger:  
Nemôžeme sa  
len tak prizerať**

**3**

**Salezián Jacko:  
Vojna nám ukazuje,  
kto vlastne sme**

**10**

**A čo my Slováci?  
Utečenecká kríza  
má riešenia aj pre nás**

**25**

Príhovor

# Zuzana Wienk: Naša budúcnosť závisí od toho, ako sa zachováme teraz

**Každá vojna vzbudzuje v ľuďoch strach či obavy a je ľahké stratiť odvahu. Je však mimoriadne dôležité, aby sme tieto ťažké chvíle ustáli. Aby vlna solidarity neopadla, aby sme vydržali a nestratili ľudskosť.**

Po druhej svetovej vojne sme sa rozhodli, že žiadna krajina ani vládca si nemôže uzurpovať suverenitu a štátnosť inej krajiny, no Vladimir Putin tieto pravidlá zbúral. Táto vojna nie je vedená len proti Ukrajine, ale aj proti dohodám, ktoré garantujú bezpečnosť celého sveta.

To, ako sa v súčasnej chvíli zachováme, budú hodnotiť generácie po nás. Tvoríme základy budúcej spoločnosti. Teraz sa ukáže, či dokážeme ubrániť mier, slobodu a demokraciu. Či dovolíme komukoľvek uzurpovať si právo na krajiny a rozhodovanie o ich osude.

Všetkých prosím, aby sme si uvedomili túto dejinnú chvíľu a zodpovednosť. Aby sme našli to najlepšie v nás. Aby sme i napriek rozporom, ktoré v spoločnosti máme, pomohli ľuďom prekonať pochybnosti. Aby sme spolu hovorili a neprestali veriť v demokraciu a slobodu. A aby sme presvedčili ľudí, že toto je svet, o ktorý sa oplatí bojovať.



Foto: Jana Gombošová

**Reportér Forró:**  
Ľudia z ruskej a ukrajinskej strany mi opisovali tú istú udalosť úplne opačne

7



**Piers Grundy:**  
Pracoval som na vysokej pozícii v IBM, teraz bývam v stane

22

**Róbert Bezák:**  
Putin svet nestvoril,  
ani ho nemôže ukončiť.  
To mi dáva nádej

28



**O KRAJINE** špeciálne vydanie

**Šéfredaktorka:** Zuzana Wienk

**Redakcia:** Jana Gombošová,  
Marianna Potanovičová, Jakub Stank,  
Lucia Hô-Chí

**Editor:** Palo Lacko

**Grafická úprava:** Matej Kukučka

**Produkcia:** Ján Kaločaj

**Vydavateľ:** Bystriny, o. z.  
Sídlo: Gajova 4, 811 09 Bratislava  
IČO: 42271118

**Tlač:** Petit Press, a.s.,  
Kopčianska 22, 85101 Bratislava  
Dátum vydania: 11. 5. 2021

**Kontakt:** +421 948 609 404  
info@bystriny.sk  
www.bystriny.sk

Ďakujeme za podporu:

**b bloomreach**

ISBN 978-80-570-3967-9



# Premiér Heger: Svet sa nemôže len tak prizerať, ako Rusko útočí na svojich susedov

**Slovensko ako most medzi Východom a Západom? Nezmysel, tvrdí predseda vlády Eduard Heger (OĽaNO). „Slovensko by mohlo byť len takým mostom medzi Západom a Ruskom, po ktorom by ruské vojská prešli do Európskej únie,“ vraví. A to by podľa neho bol náš koniec.**

**Na otázky Bystrín odpovedal písomne. V rozhovore okrem iného vysvetľuje, prečo si ako krajina nemôžeme dovoliť ostať hodnotovo neutrálni a priznáva, že demokratický svet urobil aj chyby.**

**text: Zuzana Wienk  
foto: Úrad vlády SR**

**Prečo stojí Slovensko pevne a jednoznačne za Ukrajinou?**

Lebo náš sused čelí bezprecedentnej ruskej agresii. Na jeho území sa páchajú vojnové zločiny, vraždia ľudia, civilisti, znásilňujú ženy, ničia sa hodnoty. To je ten solidárny, mravný aspekt, ktorý nás zaväzuje pomáhať ukrajinskému ľudu.

Je tu zároveň celkom praktické hľadisko. Je v našom prvoradom záujme, aby bola Ukrajina zvrchovaná, prosperujúca a súčasťou Európskej únie. Nie zdecimovaná, zlomená a okupovaná Ruskom, ktoré by sme mali na hraniciach.

**Vo svete prebieha diskusia o tom, či sa tento konflikt medzi dvoma krajinami priamo týka aj iných európskych štátov. Slovensko Ukrajinu aktívne pomáha brániť sa. Skúste vysvetliť vašu pozíciu.**

Tento konflikt sa týka celého sveta a zvlášť Európy. Je neakceptovateľné, aby sa svet naďalej pasívne prizeral,

ako Rusko, jadrová mocnosť, pokračuje v útočných vojnách proti svojim susedom. Toto treba zastaviť.

Rusko celkom jasne formulovalo, že Ukrajinou jeho snahy o expanziu nekončia a má záujem o také pomery v Európe, kde by sa bývalé štáty východného bloku vrátane Slovenska stali štátmi druhej kategórie.

V tejto ruskej predstave nebudú o svojej bezpečnosti rozhodovať ich vlastní občania a občanmi zvolení zástupcovia, ale rozhodovať sa bude o nich de facto v Kremli. Toto tu už raz bolo a dopadlo to strašne. Ďakujem, neprosím.

**Máme v prípade ruskej invázie na Ukrajinu vôbec na výber? Mohli by sme ostať hodnotovo neutrálni?**

Myslím, že ak chceme ostať demokratickou krajinou a záleží nám na hodnotách, na ktorých demokracia stojí, tak nemohli. Veď práve sloboda je to, za čo Ukrajinci dnes bojujú. A bojujú nielen za ich slobodu, ale aj za našu. Vieme,

kam sa vyberie Rusko v prípade, že Ukrajina nevyhrá.

Ale ja verím, že Ukrajina túto vojnu vyhrá, pretože bojuje s pomocou demokratického sveta za svoju slobodu. V tom je obrovská emócia a nasadenie. Ukrajinci na nikoho nezaútočili, to Rusi zaútočili na nich.

Keby sme však chceli alibisticky stáť bokom, znamenalo by to zavrieť si oči pred násilím páchaným na nevinných ľuďoch a stáť na strane agresora. Stratili by sme spojencov demokratického sveta a ocitli sa v izolácii. Bola by to trvalá škvrna na našej histórii, na našej štátnosti a dovoľm si povedať, že aj s veľmi negatívnym dopadom na našu ekonomiku a životnú úroveň občanov.

**Mnohí ľudia by radi videli Slovensko v geopolitike neutrálne – ako akýsi most medzi Západom a Ruskom. Dá sa to podľa vás? Kam patríme a prečo?**

Bola to mytológia v minulosti a nič sa na tom nezmenilo ani dnes. V kontexte

vojny je ešte zjavnejšie, že je to nezmysel. Vyjadriť to obrazne: Slovensko by mohlo byť len takým mostom medzi Západom a Ruskom, po ktorom by ruské vojská prešli do Európskej únie. To by bol náš koniec.

**Slovensko je súčasťou Severoatlantickej aliancie. Vedeli by sme si v bezpečnostnej politike poradiť bez nej?**

Nie. Útok Ruska na Ukrajinu jasne ukázal, že členstvo Slovenska v NATO je naša zásadná bezpečnostná záruka. Toto chápe čoraz viac ľudí, čo je len dobre, pretože neustále otvárať túto bazálnu otázku našej bezpečnosti vyhovuje akurát tým, ktorí sa snažia u nás presadzovať ruské záujmy.

**Slovensko patrí medzi štáty s dlhodobou najnižšou dôverou verejnosti k NATO. Kde vidíte príčiny a ako to napraviť?**

V prvom rade v politike. Vládne garnitúry Vladimíra Mečiara a Roberta Fica vždy viac či menej otvorene mobilizovali verejnú mienku proti Severoatlantickej aliancii. Takéto postoje len povzbudzovali ruskú ambasádu, aby vyhladávala a podľa všetkého aj platila určitých mienkotvorných ľudí, ktorých úlohou bolo a je spochybňovať výhodnosť slovenského členstva v aliancii a vykresľovať Západ, zvlášť Spojené štáty, v tých najhorších farbách.

Toto s pomocou sociálnych sietí vytvorilo podhubie, ktoré môžeme nazvať dezinformačnou scénou. A táto scéna funguje aj dnes a zaplavuje verejný priestor klamstvami. Vojna však aj tým ľuďom, ktorí ešte celkom neprepadli dezinformáciám, otvára oči. Dnes vidíme pravú tvár ruského imperializmu. Je zločinný, krvilačný a zlodejský.

**Demokratický svet čelí rôznym výzvam a robí pri nich chyby, ktoré sú mu právom vytýkané. Tieto chyby sa často používajú ako dôkaz pokrytectva alebo dvojitého metra Západu, ktorý nevidí svoje prešľapy, no kritizuje Vladimíra Putina. Vidíte medzi Západom a Ruskom napriek tomu rozdiel? Ak áno, v čom podľa vás spočíva?**

Aj v demokraciách robia politici chyby a niekedy naozaj vážne. Ale základné rozlíšenie medzi Ruskom a Západom, respektíve demokratickým svetom, nespočíva v chybách politikov, ale v schopnosti naprávať tieto chyby a v schopnosti udržovať spoločnosť v stave slobody a rešpektu k ľudským právam.

Rusko sa pretvorilo na drsnú totalitu, sloboda a rešpekt k ľudským právam Putinovmu režimu nič nehovoria. Čiže sú tam, kde už raz boli so všetkým, čo k tomu patrí vrátane ekonomického zaostávania a chudoby. A my sme pri všetkých tých politických chybách slobodní a prosperujeme.

**Ešte na jeseň minulého roka považovala väčšina obyvateľov Slovenska Rusko za najdôležitejšieho**

"Rusko sa pretvorilo na totalitu, my sme slobodní a prosperujeme," vraví Eduard Heger.

**strategického partnera. Čo by ste povedali tejto skupine ľudí?**

Že je to hlboký omyl. Do Ruska nechodili naši občania ani za prácou, ani na dovolenky, ani si nekupujú ruské produkty. Rusko agresívne zaútočilo na slobodnú demokratickú krajinu, zabíja jej nevinných obyvateľov. To je jasná vizitka, prečo Rusko nie je najdôležitejší strategický partner. Opak je pravdou.

**Ruská federácia anektovala Krym, podporovala separatistov v Donbase a v Luhansku. Podobné operácie uskutočnila dávnejšie aj v Gruzínsku a v Moldavsku. Prečo Európa a demokratický svet nereagovali skôr? Považujete to za chybu? Dalo sa dnešnej eskalácii predísť?**

Áno, dnes už jasne vidíme, že to bola chyba. Zakrývali sme si oči pred skutočnou tvárou Vladimíra Putina. Mysleli sme si, že kompromis v otázkach hodnôt bude môcť zabrániť jeho stupňujúcej sa agresii a predídeme tak vojne. Bol to však veľký omyl. V hodnotách, na ktorých stojí demokratický svet, nemôžeme robiť kompromisy, ale musíme na nich trvať každý deň.

**Čo by ste povedali ľuďom, ktorí spochybňujú, že Ruská federácia koná v rozpore s medzinárodným právom a že na Ukrajine ide o nezákonnú agresiu?**

Na to človek nemusí byť vyštudovaným právnikom, aby chápal, že Rusko útokom na Ukrajinu porušuje všetky mravné a humánne princípy. Stačí mať srdce a trošku odstup od dezinformácií.

**Európa prijímala bezprecedentné sankcie s nádejou, že zastavia agresiu Ruskej federácie. Nepomohlo to a ruská agresia pokračuje. Pribúdajú indície, že ruskí vojaci páchajú na Ukrajine genocídu. Sankcie teda zjavne nestačia, nerobíme príliš málo?**

Poviem to takto: Bez enormnej vojenskej pomoci demokratického sveta

by Ukrajina nedokázala tak úspešne vzdorovať agresorovi. Táto pomoc neutícha, ale naopak, narastá a bude viesť k víťazstvu Ukrajiny. Aj ostatné sankcie sú vo vývoji a prítvrdzujú sa.

Sankcie musia zároveň spĺňať dôležitú podmienku, aby za podporou Ukrajiny stála drvivá väčšina západnej verejnosti. Túto podporu sa vládám s pomocou demokratických médií darí udržať navzdory aktivitám dezinformačnej scény.

A nesmieme zabudnúť, že Vladimír Putin sa na túto vojnu dlho a veľmi dobre pripravoval. Ale s takouto odozvou Ukrajiny a podpory demokratického sveta nerátal, a preto sankcie i pomoc výrazne znižujú jeho schopnosť pokračovať vo vojnovom konflikte.

**Ako by mal demokratický svet zareagovať, ak Ruská federácia obsadí východné časti Ukrajiny a bude ich okupovať? Mali by demokratické krajiny pokračovať v sankciách? Ak áno, respektíve nie, prečo?**

Nechcem špekulovať o takomto scenári. Tvrdím, že Ukrajina túto vojnu vyhrá a zaženie Rusov minimálne tam, kde boli pred februárovým útokom.

**Viacerí experti volajú po embargo na ruskú ropu a plyn. Európska únia sa na ňom stále nedohodla a váha kvôli vysokým nákladom pre naše ekonomiky. Je to správne? Mali by sme sa od ruských energií odstrihnúť úplne? Nekoňáme príliš pomaly?**

Už som naznačil, že sankcie musia byť v takej miere, aby sme si sami nezničili schopnosť účinne pomáhať Ukrajine a trestať za agresiu Rusko. Európska únia, nevyvímajúc Slovensko, ukončí závislosť na dovoze ruského plynu a ropy, to je už isté. Otázka nestojí teda tak, či to máme urobiť, ale ako to urobíme a ako rýchlo. Vojna všetky rozhodnutia v tomto smere urýchľuje.

**Dajú sa podľa vás napraviť vzťahy s Ruskou federáciou, kým ju bude viesť Vladimír Putin?**

Napraviť v akom zmysle? Vzťahy demokratického sveta s Ruskom táto vojna negatívne poznačila na dlhé desaťročia. Rusko sa bude musieť zmeniť, ak chce mať dobré vzťahy so svojím blízkym i vzdialeným zahraničím.

**Aké sú príčiny rastúcich cien a ako dlho táto situácia podľa vás môže trvať?**

Dvojročná pandémia a lockdowny odpojili časť ekonomiky, narušili dodávateľsko-odberateľské vzťahy, čiže problém nastal na strane ponuky produkcie a služieb. Už-úž to vyzeralo na veľké oživenie, lenže Rusko sa počas minulého roka potajme začalo pripravovať na útok na Ukrajinu a obmedzilo dodávky plynu do EÚ, čo vyvolalo rast cien energií, ktoré sú zdrojom pre každú výrobu a podpisujú sa pod následný rast cien všetkých produktov.

A, samozrejme, ako to v takýchto turbulentných časoch býva, situáciu zhoršili aj burzové špekulácie. Jednotlivé vlády i centrálné banky robia všetko pre to, aby sme situáciu stabilizovali. Najdôležitejšie je, aby sa skončila vojna na Ukrajine jej víťazstvom. Preto aj zaznievajú viaceré odhady, že už budúci rok by sa situácia mala upokojiť.

**Vedia vlády vrátane tej našej rastúcu infláciu nejako riešiť alebo aspoň zmierniť jej dôsledky?**

Treba otvorene povedať, že vzhľadom na príčiny rastu cien, ktoré som načrtnol v predchádzajúcej odpovedi, majú vlády veľmi obmedzené možnosti, ak to beriete z toho uhla pohľadu, že budú pumpovať ešte viac peňazí do ekonomiky, ako do nej aj dnes pumpujú.

Veď zväzťe, počas pandémie dosiahol záchranný program pre naše domácnosti a firmy zhruba desať miliárd eur, čo je úplne bezprecedentná pomoc, aká tu nikdy predtým nebola. Zabránil sme krachom firiem, prudkému rastu nezamestnanosti, pomáhali sme seniorom, udržovali kúpnu silu našich domácností.

Štát sa finančne významne vyčerpal, ale napriek tomu pomôžeme aj v prípade inflácie. Musíme to však robiť v rozumnej miere, aby sme nedosiahli pravý opak – ešte vyšší rast cien.

**Ekonomickí odborníci odporúčajú adresnú – nie plošnú – pomoc ľuďom a rodinám ohrozeným chudobou. Vláda zatiaľ zvolila plošnú pomoc. Prečo?**

Nie je to celkom tak, pretože príspevok 100 eur na rodiny s deťmi je určený aj pre sociálne odkázaných. Rovnako vyplatíme skôr aj 13. dôchodok, pričom aj v tomto prípade platí, že počas inflácie si za peniaze vyplatene skôr kúpíte viac.

Ak máme v pláne zvýšiť pomoc rodinám s deťmi formou vyšších prídavkov na deti i vyššieho daňového bonusu, tak treba povedať, že gro daní platí pracujúca stredná vrstva. Túto skupinu pri našej pomoci určite nemôžeme opomínať.

Pomoc, ktorú sme predstavili, ide v súlade s programovým vyhlásením vlády, je strategická a motivačná. Samozrejme, rovnako ako pri pandémii, aj teraz sme pomoc upravovali podľa okolností. Tento princíp budeme aplikovať i v prípade inflácie.

**Je demokratický svet pripravený na dlhé trvanie konfliktu a pokračujúce veľké náklady pre všetkých?**

Demokratický svet je pružný, schopný sa prispôbovať meniacim sa podmienkam a nachádzať riešenia v zložitých situáciách. Nemám preto žiadne pochybnosti, či demokratický svet túto krízu zvládne. Zvládne ju spolu s Ukrajinou a vyjde z nej silnejší.



## Začal na hraniciach, dnes koordinuje humanitárnu pomoc až po východ Ukrajiny

„Keď som 24. februára v ranných správach počul, čo sa stalo, okamžite som vedel, že sa musíme mobilizovať,“ hovorí pracovník Spišskej katolíckej charity Anton Frič.

**text: Jana Gombošová**  
**foto: archív AF**

Charitatívne aktivity Antona Friča, ktorému všetci hovoria Tony, presahujú hranice Slovenska. Oravčan žijúci pod Tatrami aktuálne pomáha Ukrajine, a to nielen ľuďom prichádzajúcim k nám, ale aj priamo na vojnovom území.

„Každé ráno s rodinou začíname spoločnými raňajkami o pol siedmej. Keď sa najeme, môj rituál pokračuje tým, že si pustím Slovenský rozhlas. Ani 24. februára to nebolo inak. Hneď prvá správa znela, že Ruská federácia napadla Ukrajinu. Okamžite som vedel, že sa musíme zmobilizovať,“ spomína si na moment, keď vojna začala.

Dnešná utečenecká kríza nie je prvá, ktorú Frič zažíva. Od roku 2014 zbieral skúsenosti v Iraku, kam chodieval opakovane. Videl tam, ako prebieha pohyb ľudí z krajiny, čo so sebou prináša a aké sú odporúčané postupy. Pri Ukrajine mu to veľmi pomohlo.

### Rýchla akcia

„Vedel som, že ľudia sa zľaknú, zdvihnú a budú vo veľkom utekať. Tak som

hneď volal šéfovi, kde máme nejaké sklady, že idem naložiť všetko, čo sa dá, a utekám na hranicu. Ešte v ten deň (24. februára, pozn.) približne o 16-tej sme tam boli,“ popisuje Frič, ako dorazil na hraničný priechod v Ubli. S kolegami však pokrývali aj priechod vo Veľkých Slemenciach.

Na slovenskej strane rozdávali keksy, deky, čaj či polievku. Keď videli, aká je situácia zlá, s colníkmi sa dohodli, že ich pustia aj na ukrajinskú stranu hranice.

„A tak sme už v druhú noc poskytovali základnú pomoc aj tam. Bolo to strašné. Ľudia čakali v kilometrovom rade 24 až 48 hodín vo veľkej zime. Takto to fungovalo asi týždeň. Bol to jeden veľký chaos,“ spomína si Frič.

### Štát verzus neziskovky

Mnohí dávali za nezvládnuté procesy vinu štátu, skúsený humanitárny pracovník si však myslí, že je prirodzené, ak v takejto neočakávanej situácii reagujú najprv jednotlivci a neziskové organizácie.

„Má to logiku. Úrady sa nemôžu zo dňa na deň zdvihnúť a ísť na hranicu. Musia čakať na pokyn, rozhodnutia trvajú dlhšie. Nie sú takí flexibilní. Naopak, tretí sektor nepodlieha toľkým pravidlám a vieme reagovať rýchlejšie,“ vysvetľuje a dodáva, že on má výhodu aj vo svojom šéfovi, ktorý mu dôveruje a nezáväzuje ruky.

„Keď som povedal, že idem, okamžite ma podporil a dal mi k tomu všetky nutné prostriedky. Keď sa to na hraniciach stabilizovalo, odovzdal som celú logistiku kolegyni a ja som sa rozhodol ísť na Ukrajinu.“

### Z Mukačeva ďalej na východ

Keďže Frič roky pracuje s mládežou, vedel, na koho sa môže na Ukrajine obrátiť. Počas pôsobenia vo vzdelávacej organizácii LEAF nadobudol množstvo kontaktov.

Jedným z nich bola Slovenka Katarína Pajerská, ktorá žije na Ukrajine 15 rokov a pracuje pre Diecéznu Charitu sv. Martina Mukačevskej diecézy. Cez ňu sa Frič dostal k ľuďom v Mukačeve, kde bola situácia s utečencami alarmujúca.

## Vojna na Ukrajine od A po Z (otázky a odpovede)

Všetko, čo ste chceli vedieť o ruskej invázii u nášho suseda.

O čo ide na Ukrajine? Sme na Slovensku v bezpečí? Prečo bolo potrebné prijímať voči Rusku ekonomické sankcie, keď zasiahnu aj nás samých? Zozbierali sme odpovede na dôležité otázky, ktoré si dnes mnohí ľudia kladú v súvislosti s ruskou inváziou.

### Prečo je invázia Ruska na Ukrajinu neprípustná?

Po hrôzach druhej svetovej vojny sa štáty sveta dohodli, že spory medzi sebou nebudú riešiť silou. Medzinárodné právo pozná len dve výnimky z tejto zásady – ak ide o akt sebaobrany alebo ak použitie sily schváli Bezpečnostná rada OSN.

Pri napadnutí Ukrajiny nebola splnená ani jedna z týchto podmienok. Ukrajina Rusko neohrozovala, nemuselo sa teda proti nej brániť. Rovnako nasadenie ruskej armády neodobrila Bezpečnostná rada OSN, ktorá je zodpovedná za medzinárodný mier.

Naopak, šesť dní po útoku Valné zhromaždenie OSN ruskú inváziu dôrazne odsúdilo. 141 krajín žiadalo Rusko o okamžité ukončenie bojov a stiahnutie vojakov. Na stranu ruského režimu sa pridali len štyri ďalšie štáty – Sýria, Bielorusko, Eritrea a Severná Kórea.

Okrem samotného začatia vojny je neprípustný aj spôsob, akým ju Rusko vedie. Pribúdajú svedectvá a dôkazy o početných masakroch civilistov, bombardovaní nemocníc, obytných domov či škôlok, ale aj o použití zakázanej munície. Tímy medzinárodných expertov – medzi nimi aj slovenskí – preto na Ukrajine vyšetrojú podozrenia z vojnových zločinov.

„Mesto Mukačevo má približne 85-tisíc obyvateľov, no zrazu sa tam ocitlo asi 100-tisíc ľudí na úteku. Keď som tam dorazil, pochopil som celú tú ťažobu naplno. Utekajúci ľudia boli všade – prespávali na uliciach, v školách, telocvičniach,” spomína si.

„Najprv sme im začali vozit' pomoc v dodávkach, neskôr už v kamiónoch. Mojou úlohou bolo nastaviť logistiku. Keď som videl, že to začína mať systém, pokračoval som tam, kde to bolo akútnejšie.“

Keďže Katolícka charita je celosvetovou sieťou, Frič sa skontaktoval s lokálnymi partnermi na východe Ukrajiny. Dohodol sa s nimi na tom, čo potrebujú a začal s kolegami pomoc distribuovať aj tam. Súbežne s tým koordinovali aj pomoc na Slovensku.

„V Poprade a okolí máme asi 200 rodín, ktorým pomáhame. U nás v Charite sme zatiaľ zamestnali osem Ukrajinek. Máme centrálné sklady, odkiaľ vozíme pomoc. Pomáhame aj mnohým penziónom pod Tatrami, ktoré ubytovali utečencov a nemajú ich ako dlhodobu prestravovať. Vozíme im potraviny, distribuujeme stravovacie poukážky, otvorili sme centrá pomoci, denné tábory pre deti a rozbehli sme vyučovanie slovenčiny,“ opisuje.

### Humanitárna pomoc v praxi

Ako však v praxi funguje prevoz humanitárnej pomoci na Ukrajine? „Spojili sme sa s jedným európskym diplomatom pochádzajúcim z Užhorodu. Vďaka nemu bol prechod omnoho jednoduchší. ‚Zavesili‘ sme sa za jeho auto

a previedol nás na ukrajinskú stranu. Inak by sme na hraniciach čakali aj deň,“ hovorí Frič.

Diplomat im tiež pomohol s kontaktom na Červený kríž, aj vďaka ktorému môžu reagovať na potreby ukrajinských nemocníc, ktorým chýbajú lieky. „Len v Kyjeve sme navštívili osem nemocníc, stretli sme sa s lokálnymi poslancami a dohodli sme sklady humanitárnej pomoci, kam dovážame tovar.“

### Kyjev – mesto duchov

A ako vyzeral vojnový Kyjev? „V čase, keď sme tam boli my, to bolo prázdne mesto. Ako sa hovorí – mesto duchov. Vyludnené centrum, len na sídliskách bol aký-taký život. Počas noci sa mnohí presúvajú do metra, aby sa cítili bezpečnejšie a aspoň trochu sa vyspali. V metre totiž nepočuť sirény a bombardovanie,“ vysvetľuje Frič.

Jednu noc si s kolegami povedali, že pôjdu namiesto hotela do metra spať aj oni. Chceli lepšie pochopiť, čo prežívajú Kyjevčania. „Stretli sme tam aj matku s dcérou, ktoré z metra nevyšli 30 dní. Dievčatko sa bojí vyjsť von po tom, ako ich sídlisko bombardovali.“

Frič hovorí, že miestni im pripravili skvelé zázemie. Aj keď ich hotel nefungoval oficiálne, základné služby mali zabezpečené. „Pôvodne sme mali bývať u žien z Kyjeva, ktoré ušli a aktuálne sú u nás. Dali nám svoje kľúče od bytov. Mal som od nich aj zoznamy vecí, ktoré ma poprosili priniesť z ich domovov. Stalo sa – priniesol som im odtiaľ asi 10 kufrov.“

### Stačí málo: knihy, káva alebo lístok na MHD

Pracovník Spišskej katolíckej charity bol v Kyjeve do 4. apríla, cesta domov mu trvala tri dni. Zastavoval sa totiž všade, kde bolo potrebné niečo riešiť – a popri tom zbieral knihy.

„Na Slovensku máme tisíce Ukrajincov a žiadne knihy v ich jazyku. A tak som všade, kde sme sa zastavili, pýtal knihy pre dospelých aj pre deti. Domov som priniesol tisíce kníh, ktoré teraz distribuujeme na rôzne miesta po Slovensku. Je potrebné myslieť aj na tých ľudí, ktorí sú už u nás v bezpečí,“ vraví Frič.

Mnohí Slováci poskytujú Ukrajincom ubytovanie alebo prispievajú do humanitárnych zbierok. Ako im však vieme byť nápomocní v bežnom živote?

„To sa ma pýtajú mnohí, je to ľahké. Treba si uvedomiť, že tí ľudia sú v úplne cudzej krajine. Nepoznajú náš jazyk, boja sa komunikovať, nepoznajú, ako to u nás funguje. Stačí obyčajný základ – byť chápaný,“ radí humanitárny pracovník.

Mnohokrát podľa neho stačí aj drobná rada, napríklad pomoc s lístkom na MHD, ktorý sa na Ukrajine kupuje iným spôsobom.

„Je množstvo maličkostí, s ktorými im vieme pomôcť. Netreba sa báť komunikovať, sú ako my. Stačí si predstaviť, ako by ste sa cítili vy, keby ste sa ocitli sami v cudzom meste. Ako dobre by vám padlo, keby vás niekto zobral za ruku, aj keď si nerozumiete. Keby vás vzal do miestnej kaviarne, divadla, prírody. Alebo len poradil, ako si kúpiť ten lístok.“





Tomáš Forró pokrýval rusko-ukrajinskú vojnu ako jediný svetový novinár z oboch strán.

# Reportér Forró: Ľudia z ruskej a ukrajinskej strany mi opisovali tú istú udalosť úplne opačne

**Od roku 2016 strávil na východe Ukrajiny viac času ako doma. Teraz sa tam vrátil opäť. Oceňovaný reportér Tomáš Forró pokrýval rusko-ukrajinskú vojnu z oboch strán, ako jediný svetový novinár. Ako sa pozerá na aktuálnu ruskú inváziu a kde vidí jej korene?**

**text: Jana Gombošová  
foto: Tomáš Forró**

**Prečo ste sa pred šiestimi rokmi rozhodli ísť do vojnovéj zóny na východe Ukrajiny?**

Dovtedy som pracoval najmä v Latinskej Amerike. Vojnu na Donbase som síce sledoval od jej vypuknutia v roku 2014, no iba ako divák, poslucháč a čitateľ. Potom som bol raz na pive s kamarátom novinárom, ktorý mal kontakt na Slovákov a Čechov bojujúcich v tejto vojne za Rusov. Žiadali ho, aby sa tam na situáciu prišiel pozrieť z opačnej strany. Kamarát sa ma na rovinu spýtal, či nemám chuť ísť tam, pretože on vtedy nemal čas. A mňa to okamžite nadchlo.

**Ako ste vedeli, čo máte urobiť?**

Skontaktoval som sa s jedným z týchto proruských bojovníkov a niekoľko mesiacov sme spolu komunikovali. Nebolo v tom veľa dôvery ani z jednej, ani z druhej strany. Potom sa stala zaujímavá vec, na ktorú už asi väčšina ľudí zabudla. Separatisti z Donbasu otvorili pomocou rôznych proruských

síl v Česku „konzulát“ – alebo niečo ako ambasádu – v Ostrave. Upozornili ma na to práve títo Česi bojujúci na Donbase.

**Tam ale išlo o nikým neuznaný úrad, ktorý nemal prakticky žiadne právomoci.**

Ja som sa naň len išiel pozrieť do Ostravy aj s fotografom, ktorý to celé nakrútil a umiestnil to na YouTube. Českí bojovníci si to pozreli a boli z toho nadšení. Samozrejme to hneď posunuli ruskej tajnej službe FSB, keďže v tom videu boli aj protestujúci Ukrajinci. Hrozne sa im páčilo, že vďaka mne to takto videli ako na dlani. Okamžite mi vybavili všetky priepustky a o desať dní som už bol na Donbase.

**Váš prvý kontakt s vojnou bol teda na strane separatistov.**

Áno. Mal som bežné mediálne správy o tom, čo sa deje na ukrajinskej strane, no prvýkrát som tam išiel z východnej strany a tak sa začal ten môj príbeh.

Bolo fascinujúce, ako sa pohľad z „ruskej strany“ líšil od toho, čo som dovtedy čítal v médiách. Vtedy na tú stranu konfliktu už žiadnych novinárov nepúšťali.

**Mali ste nejaký plán, ako tieto kontakty využijete?**

Začal som tú vojnu skrátka pokrývať a zbierať materiál. Po dvoch rokoch som si uvedomil, že to je naozaj silná vec, o ktorej treba hovoriť inak, ako len v novinových článkoch. Začal som teda pracovať na knihe.

**Konflikt ste neskôr začali pokrývať aj z ukrajinskej strany. Na oboch stranách frontovej línie ste navštevovali nielen zákopy s vojakmi, ale aj byty bežných ľudí a ich najintímnejšie súkromie. Ako sa vám podarilo získať si ich dôveru?**

Toto je pri našej práci vždy najťažšia vec, najmä ak niekam prichádzame iba na niekoľko dní, maximálne pár

týždňov. Snažíme sa vždy dostať čo najhlbšie do témy, získať čo najlepšie kontakty a respondentov, no je to hrozne ťažké, najmä ak sa stretávaš s veľkým množstvom ľudí. Na jedného máš veľmi málo času – niekedy pár hodín, inokedy pár minút. V tomto sa ukázala byť výhodou moja fascinácia až posadnutosť touto témou. Začal som tam chodiť veľa a často, vďaka čomu som tých istých ľudí stretával znova a znova.

### To už sa medzi vami muselo vytvoriť puto.

So slovenskými a českými bojovníkmi na ruskej strane sme sa dokonca na chvíľu stali celkom kamarátmi, čo už teraz neplatí. Dôverovali sme si. A čo je rovnako dôležité, tých ľudí som nevidal iba pri rozhovoroch, ale aj pri ich bežnom živote. Videl som, ako sa vyvíjajú. Chodil som tam aj päť- či šesťkrát za rok a počas troch-štyroch rokov som stále stretával tých istých ľudí na jednej aj druhej strane.

### Videli ste, ako sa menia?

Sledoval som, čo sa s nimi deje, ako sa menia nielen ich názory, ale aj život a prístup k tomu, kde žijú. Toto bola oproti práci iných novinárov aj najväčšia pridaná hodnota mojej knihy. Tých ľudí som sledoval v dlhom časovom horizonte a zaznamenal som ich životný príbeh. To, čo sa s nimi deje, a ako sa menia. Nielen to, čo mi sami povedali, ale aj to, čo som na nich videl.

### Dokázali ste si na základe tohto odpovedať na otázku, prečo to na tom Donbase zašlo takto ďaleko?

Presne o tom je veľká časť mojej knihy Donbas – svadobný apartmán v hoteli Vojna. Zaoberám sa v nej otázkou, ako vôbec mohla táto vojna vzniknúť a čo sa tam vlastne dialo. Preto aj niekedy hovorím, že prvá časť knihy je vlastne anatómiou vojny. To bola doslova niekoľkoročná novinárska investigatíva. Incidenty, ktoré sú známe, nejakým spôsobom popísané a tvoria históriu tej vojny, som začal analyzovať nanovo priamo s ich účastníkmi na obidvoch stranách.

### Zhodli sa znepriatelené strany aspoň na niečom?

Jedni aj druhí mali často nahraté videá z rovnakej udalosti, no aj tak tie veci videli úplne inak. Ja som mal k dispozícii tvrdé materiálne dôkazy, ktoré sa mi darilo zbierať a z tohto všetkého som potom spájal mozaiku a vytvoril jeden príbeh vojny.

### Dá sa ten príbeh nejako zhrnúť pre ľudí, ktorí vašu knihu nečítali?

Východ Ukrajiny bol vždy spätý s Ruskom. Kultúrne, nie etnicky, keďže na východe Ukrajiny žijú ľudia rôzneho pôvodu. Nie sú to len Ukrajinci a Rusi, sú pomiešaní s mnohými inými etnikami. Tam nejde o to, odkiaľ pochádzate, ale aká je tradícia vašej rodiny, s kým ste spätí. K tomu máte svoj jazyk. Je to veľmi špecifická mentalita, ktorou

sa títo ľudia líšia od ľudí na západnej Ukrajine.

### Ako sa táto odlišnosť prejavovala?

Rôznymi spôsobmi, niekedy aj konfliktmi, ale nikdy nie až takýmto. Skutočné konflikty sa začali až po vypuknutí takzvaného Euromajdanu, keď sa v Kyjeve spojili proeurópske prodemokratické sily. Na východe v tom videli isté ohrozenie.

### Až tak, že sa začali mobilizovať?

Skutočnú mobilizáciu na východe Ukrajiny spustili až miestni oligarchovia, bohatí Ukrajinci so silnými väzbami na Rusko. Viete, Ukrajina bola dlho rozparcelovaná medzi takýchto vplyvných ľudí. Každý mal svoje územie, na ktorom mal obrovský vplyv a ekonomickú moc.

### „Ruský svet“ na Ukrajine?

Presne tak. Išlo o akúsi zmes politického, ekonomického a vojenského vplyvu, záujmov tajných služieb a mafie. V Rusku je to všetko veľmi úzko prepletené a chápadlá tejto chobotnice presahovali do veľkej miery aj na Donbas a na východnú Ukrajinu. Títo ľudia videli v Euromajdane a približovaní sa k Európskej únii a Západu nielen kultúrnu hrozbu, ale najmä ohrozenie svojich ekonomických záujmov.

### Biznis sa predsa dá robiť aj so Západom.

Oni boli všetci silno spätí s ruským svetom. Biznis robili a veci vyvážali smerom na východ. Videli sme to aj na príklade Janukovyča, ktorý bol na východe taký capo di tutti capi. On aj celá jeho rodina boli skutoční mafiáni. Títo ľudia si nedokázali predstaviť, že zrazu budú musieť robiť čistý biznis a spĺňať nejaké náročné požiadavky Európskej únie. Boli zvyknutí na úplne iný spôsob fungovania.

### Takže to považovali za existenciálnu hrozbu?

Áno. Preto začali mobilizovať svojich robotníkov a baníkov. A nielen ich, Donbas je región plný najnižších vrstiev spoločnosti, často zločincov, ktorých tam presúvala ešte sovietska moc. Títo ľudia začali vo východoukrajinských mestách protestovať.

### Bolo zámerom oligarchov vyvolať vojnu?

Nie. Chceli vytvoriť politickú protiváhu a prinútiť Kyjev rokovať s nimi, brať ich ako rovnocenných partnerov. Chceli, aby vtedy vznikajúca reformná vláda v Kyjeve zohľadnila ich záujmy a aby tá tranzícia smerom na Západ nebola až taká radikálna.

### O akom období je vlastne reč?

Január a február 2014. Majdan už horí, zomierajú na ňom ľudia. Janukovyč uteká do Moskvy a Rusko vtedy zabe-

rá Krym. Prichádza k prerodu, v knihe som túto kapitolu nazval „Ako Luhansk začal snívajú“. Luhansk je jednou z regionálnych metropol na východe Ukrajiny a mnoho ľudí v ňom si začalo predstavovať, že by to takto mohlo byť aj u nich.

### Snívali o tom, že ich obsadia Rusi?

Predstavovali si to tak, že keď Rusi zoberali Krym, tamojší proruskí občania sa zrazu zobudili v novej krajine a začali byť šťastní, lebo dosiahli svoj dokonalý svet. Aj ľudia v Luhansku chceli, aby ich oslobodili chlapci z východu a oni sa zrazu zobudili v krajine s vyššími dôchodkami a lepším životom.

### Odkiaľ mali takúto predstavu?

Boli presvedčení, že takto sa žije v Rusku, aj keď potom zistili, že v skutočnosti to tak nie je. Keď sa začala invázia na Krym, do východných regiónov Ukrajiny začali prenikať tajné služby ruskej armády, FSB a GRU, a tiež jednotky Specnaz. Pripájali sa k týmto ešte stále mierumilovným demonštrantom, ktorí sa dovtedy na uliciach maximálne tak ohadzovali kameňmi s prívržencami Ukrajiny.

### Tu začína ich radikalizácia?

Títo tajní začali rozdávať zbrane a organizovať protestujúcich. Začali im dávať peniaze a doslova im veliť. Tento takzvaný Antimajdan – ľudia na námestiach tvoriaci pokojnú protiváhu Majdanu – sa zrazu zmenil na ozbrojené jednotky takzvanej hybridnej vojny.

### Stále sa ale ešte ne bavíme o otvorení konflikte.

Vojna prebiehala ešte stále pod povrchom. Stále nikto nevedel, kto presne sú títo ľudia. Oni o sebe tvrdili, že sú miestni obyvatelia, ktorí sa iba snažia brániť svoje mesto pred „ukrajinskými fašistami“, ale v skutočnosti ich tam nikto nepoznal. Neboli odtiaľ, často rozprávali s ruským prízvukom a vôbec sa v danom meste nevyznali.

### Kedy sa to začalo zhoršovať?

Ukrajina poslala na Donbas svoje vojská a stalo sa to, že v lete 2014 začala nad proruskými hybridnými jednotkami víťaziť. Vtedy si Putin uvedomil, že nemôže len tak dovoliť Ukrajincom zobrať si naspäť svoju krajinu.

### Poslal tam teda naozajstnú ruskú armádu.

Áno, to už boli naozajstní vojaci ruskej armády s ťažkou technikou a raketami, a tiež časť žoldnierov. Spolu so separatistami začali útočiť na mestá, zberať administratívne budovy, tvoriť na cestách prvé vojenské blokpasty a zabíjať ukrajinských vojakov. To, čo dnes vidíme v šialenej podobe v celej krajine, sa vtedy začalo diať na Donbase.

### Táto vojna však časom vychladla. Ako je možné, že v roku 2022 vypukla znovu, tentoraz v plnom a ešte extrémnejšom rozsahu?

Horúci konflikt na Donbase trval približne od júla 2014 do februára 2015 a skončil uzavretím druhej Minskej dohody. Potom sa zmenil na zamrznutý konflikt. Existovala frontová línia so zákopmi – v podstate hranica, ktorá oddeľovala samozvanú Doneckú a Luhanskú republiku od zvyšku Ukrajiny.

Ponad ňu sa obe strany ostreľovali, vznikali tam lokálne šarvátky, no nič veľké. Keď som tam bol, mal som pocit, že aj samotným vojakom je to niekedy až trápne. Stalo sa, že sa s protistranou dohodli, že na seba prestanú strieľať a aby sa nepovedalo, budú sa bombardovať dakde bokom.

### V Európe prevládala názor, že takýto studený konflikt Putinovi vyhovuje, podobne ako v Podnestersku či na dvoch separatistických územiach v Gruzínsku.

Tak to ale nebolo. Putin bral Donbas ako porážku a neúspech svojej operácie. On toto územie nechcel získať tak, ako získal Krym. Chcel, aby Donbas zostal Ukrajine, ale za jeho podmienok. Mala to byť autonómna oblasť, v ktorej bude mať Rusko obrovský vplyv. Chcel, aby tam žili proruskí ľudia, ktorí sa budú normálne ďalej zúčastňovať volieb do ukrajinského parlamentu a nestratia vplyv na dianie v krajine.

### Donbas mal byť jeho trójsky kôň?

Áno, tento plán mu ale nevyšiel. Ukrajina sa bránila a vytvorila jasnú frontovú líniu, ktorú potom aj držala. Donbas sa stal čiernou dierou východu a Putin ho dokonca musel živiť a financovať. Táto oblasť je absolútne nesebestačná, je tam aj obrovská kriminalita. To, čo tam ostalo, rozkradli miestni velitelia.

### Samotná Ukrajina sa ale vybrala iným smerom, s akým Putin počítal.

Bolo evidentné, že Ukrajina celý čas ďalej smeruje na Západ a stáva sa čoraz silnejšou, stabilnejšou, úspešnejšou a bohatšou. Putin si uvedomil, že napriek vojne na východe sa Ukrajina stáva svetovým príkladom proeurópskeho úspechu a začínajú to tak vnímať aj ľudia v Rusku a Bielorusku. Zrazu si vraveli, že možno u nich doma predsa len niečo nie je v poriadku. Putin je už dosť starý, má 69 rokov. Podľa mňa si uvedomil, že ak nezasiahne teraz, do pár rokov bude Ukrajina taká silná, že ho to bude priamo ohrozovať.

### Kedy sa rozhodol pre vojnu?

Od zdrojov v ruských tajných službách vieme, že posledný rok - dva prebiehali dôkladné analýzy. Rusi sa snažili čo najlepšie vyhodnotiť možnosti úspechu napadnutia Ukrajiny. Skúmali jej bojaschopnosť a možnosti, ako sa budú Ukrajinci v prípade napadnutia správať k ruským okupantom.

### Myslel si, že ich budú vítať?

Záver týchto analýz bol, že všetko dopadne skvele. Preto sa podľa mňa Putin rozhodol pre tento bezprecedentný



a šialený krok. Dnes vieme, že tieto analýzy boli nesprávne.

### Myslíte si, že je Putin šialený?

V jednom z rozhovorov počas prvých dní vojny som tú vojnu nazval psychopatickou. Putin mal o Ukrajine naozaj zlé informácie. Keby sa spýtal mňa alebo hocikákeho môjho kolegu novinára, povedali by sme mu, že Ukrajina naozaj nie je krajinou, akú poznal v roku 2014, keď v nej napríklad kolabovala armáda. No rozhodnúť sa napadnúť celú krajinu spôsobom, aký niekto naposledy použil v druhej svetovej vojne, bolo čisté šialenstvo. A tak to aj dopadlo.

### V porovnaní s tým, čo si pamätáte z roku 2016, akú krajinu, štát a ľudí ste našli na Ukrajine v roku 2022?

Už sa ani nedá povedať, že sú to dve rôzne krajiny. Sú to naozaj dve rôzne planéty, najmä Ukrajina po 24. februári. Táto krajina je v najväčšom konflikte od druhej svetovej vojny. Zomierajú v nej tisíce ľudí a to ešte skutočný rozsah mŕtvych, vojakov aj civilov, zistíme až po vojne. To bude desivé.

### Ako sa Ukrajina zmenila na pohľad?

Keď som teraz v marci prekročil hranice, tú krajinu som nespoznával. Je to úplne iné miesto, najmä Kyjev, ulica Chreščatyk či hlavné námestie Majdan, kde sa predtým všetko dialo. Teraz sú tam protitankové zátarasy a bunkre, vrecia s pieskom, zákaz vychádzania. Na niektorých okupovaných miestach, kde som bol, je problém s jedlom.

### Čo ľudia?

Moji priatelia...ťažko sa mi to opisuje a asi sa to teraz ani celkom nedá. Tí ľudia sú teraz v existenciálnom kríži. Sami nevedia, čo sa s nimi deje. Vedia, že teraz musia zabíjať a zomierať, aby prežili. No nemajú čas premýšľať nad tým, čo to vlastne znamená pre nich, pre ich životy a budúcnosť.

### Majú v tom jasno aspoň novinári?

To, čo na Ukrajine nachádzame, keď tam cestujeme teraz, je príliš desivé a bezprostredné. O čom môžeš premýšľať, keď vidíš mŕtvych ľudí na ulici, ktorých zabil výbuch bomby? Zatiaľ som nečítal ani jeden dobrý text o tom, čo sa teraz deje na Ukrajine. Ani od mojich kolegov, ani svoj vlastný, aj keď som ich napísal už tri alebo štyri.

### Čím to podľa vás je?

Myslím si, že dobrý článok sa teraz ani nedá napísať. Všetko je strašne čiernebiele a krčovité, všetko je iba o prežití. Je dôležité, že ľuďom opisujeme to, čo sa tam deje a čo vidíme, no všetko zatiaľ ide iba po povrchu. Bude to práca na ďalšie mesiace a roky, keď sa všetko upokojí, aby sme začali o tom konflikte premýšľať nanovo, ešte raz a dôkladnejšie.

**Veľa ľudí z Ukrajiny mi hovorilo, že ich príbuzní z Ruska im neveria. Počula som príbeh, ako ukrajinské dievča písalo svojej rodine do Ruska priamo z bombardovaného krytu a aj tak si mysleli, že im klame. Podobne je to aj s mnohými Slovákami, ktorí si nepripúšťajú pravdu.**

Obávam sa, že s Rusmi neurobíme nič. Títo ľudia sú dlhodobo masírovaní nielen ruskou propagandou, ale aj pokrivenou ruskou mentalitou. Poznám Rusov, ktorí si ani nepotrebujú nahovárať, že Rusko tam zabíja nejakých fašistov. Hovoria si: „Ukrajina bola vždy naša a prišiel čas, aby bola naša znovu. Zobrať si ju späť je našim svätým právom.“

### Je vôbec možné ich o niečom presvedčiť?

Nemyslím si. Jediné, čo sa s tým dá urobiť, je poraziť ruských vojakov, ktorí sú na Ukrajine. Ak je to možné, zobrať ich do zajatia a ak sa nedá inak, tak ich zabiť. Ruská spoločnosť dnes nie je súčasťou civilizovaného sveta, tak ako ňou neboli Nemci počas druhej svetovej vojny. To, aby sa ňou opäť stala, je prácou pre mnoho generácií, ak sa také nájdu. Rusi sa musia začať vyrovnávať s tým, akí sú oni sami. Ak sa im to nepodarí, stanú sa Severnou Kóreou, alebo sa Rusko úplne rozvráti.

### To znie veľmi beznádejne.

Nikto na svete nemá recept na to, čo s tými ľuďmi spraviť. SBU (ukrajinská tajná služba, pozn.) zverejnila odpočutý záznam rozhovoru ruského vojaka so svojou priateľkou, ktorá mu hovorí, že keď tam bude znásilňovať Ukrajinčanky, nech si aspoň nasadí kondóm. Ak si niekto myslí, že tvoja krajina je jeho svätým právom, naozaj ho nemá ako presvedčiť o opak.

### A čo podobne zmyšľajúci ľudia na Slovensku?

Je super, že sa s nimi rozprávate. Či už vy alebo ďalší kolegovia novinári. To je veľmi dôležité. Ja to už nedokážem. Nevie, čo im mám na také veci povedať. Najmä, keď som na civilnom sídlisku v predmestiach Kyjeva, okolo nás vybuchujú rakety Grad, dám na sociálnu sieť aktuálnu fotografiu z toho miesta a niekto mi tam začne písať, že to je všetko fejk. Mojou prácou je rozprávať sa s rozumnými ľuďmi a ukazať im objektívnu realitu.

### Kto iný ich však môže presvedčiť?

Ak si niekto myslí, že je to fejk, už to nie je racionálna diskusia a asi na to treba ísť skôr cez psychiku, pomalšie a opatrnejšie, a mať pri tom skôr edukačné schopnosti než tie, ktoré mám ja. Ja sa viem rozprávať s ľuďmi, ktorí majú v hlave jasno aspoň natoľko, že sú ochotní prijímať racionálne argumenty. Keď mi niekto na fotografiu z bombardovaného mesta povie, že to je fejk a ja tam práve sedím, čo ešte môžem k tomu povedať? Ja som reportér, mojou úlohou je hovoriť o tom, čo tam je

a nie presvedčať človeka, ktorý si myslí, že Zem je plochá.

### Na Ukrajine ste videli a zažili hrozné veci. Čo najťažšie si z toho odnášate?

Asi pocit, že tá krajina a mestá, ktoré poznám a bol som v nich veľakrát, sú zrazu úplne iným miestom. Kvôli tomu, že niekto o tisíc kilometrov ďalej sa rozhodol, že ak bude treba, zrovná tie mestá so zemou. A ešte ten pocit, keď mi pol hodinu po tom, čo na ukrajinské mestá začali dopadať prvé rakety, začali volať a písať vydesení priatelia a prosili ma o pomoc. Nebola to bezprostredná skúsenosť s tou vojnou, no bolo to o to silnejšie, pretože to bolo cez ľudí, ktorých poznám.

### Podarilo sa aspoň niektorým z nich dostať na Slovensko?

Muži z Ukrajiny nemôžu utiecť, takže väčšinou to sú moje kamarátky alebo priateľky a manželky mojich kamarátov s deťmi a so starými rodičmi. Keď sa to celé začalo a keď som už vedel, že smerujú k nám, snažil som sa im pomôcť. Veľmi ma poznačilo, keď som potom prišiel na hranicu a videl to.

*Tomáš Forró je nezávislý novinár, ktorý podáva správy o konfliktach z krízových oblastí na celom svete. V rokoch 2016 až 2018 pôsobil v bojovej zóne na východnej Ukrajine, a to najmä na územiach kontrolovaných separatistami. Bol na týchto miestach jediným západným novinárom, ktorý tam nepracoval pre ruskú propagandu. Po ruskej invázii na Ukrajinu sa na tieto miesta vrátil opäť.*

*Jeho články sú pravidelne publikované v ďalších štyroch jazykoch a za svoje reportáže získal niekoľko slovenských a českých novinárskych cien. Je autorom knihy Donbas – svadobný apartmán v hoteli vojna a oceňovanej knihy Zlatá horúčka – od ropnej veľmoci k úpadku ľudskej civilizácie.*

## Vojna na Ukrajine od A po Z (otázky a odpovede)

Všetko, čo ste chceli vedieť o ruskej invázii u nášho suseda.

### O čo Rusku v tomto konflikte ide?

Ruský prezident Vladimir Putin už v roku 2005 označil rozpad Sovietskeho zväzu za „najväčšiu geopolitickú katastrofu 20. storočia.“ V roku 2018 povedal, že ak by sa mohol vrátiť v čase, tak by rozpadu Sovietskeho zväzu zabránil.

Mnohí odborníci jeho inváziu na Ukrajinu čítajú ako snahu o prinavrátenie svetového poriadku, ktorý fungoval do roku 1991 a v ktorom bývalé krajiny Sovietskeho zväzu a východná Európa patrili do „sféry vplyvu“ Ruska.

Putin opakovane spochybňuje Ukrajinu ako štát, ktorý má právo na samostatnú existenciu. V lete 2021 napísal esej, v ktorej hovoril o „historickej jednote Rusov a Ukrajincov“. V predvečer invázie povedal, že „moderná Ukrajina bola úplne vytvorená Ruskom“.

Ako dôvod napadnutia Ukrajiny Putin uviedol, že ju chce „denacifikovať“ a „demilitarizovať“. Odborníci to označujú za nezmysel a nepresvedčivú zámerku na vedenie dobovačnej vojny. Ukrajina podľa nich nemá väčší problém s neonacizmom než akákoľvek iná európska krajina vrátane Ruska.

Vojenski pozorovatelia uvádzajú, že prvým Putinovým cieľom po invázii bolo bleskovo obsadiť Kyjev, zvrhnúť prezidenta Volodymyra Zelenského a nahradiť jeho vládu bábkovým režimom Moskvy. Keď sa to Rusom nepodarilo, sústredili sily na východ Ukrajiny – najmä na Doneckú a Luhanskú oblasť, kde proruskí separatisti vyhlásili neuznané ľudové republiky.

Jeden z Putinových generálov opisoval v apríli ako cieľ obsadenie juhu Ukrajiny smerom ku Krymu a prepojenie tohto územia s odtrhnutým Podnesterskom.



# Salezián Jacko: Vojnový konflikt našich susedov nám ukazuje, kto vlastne sme

**„Keď prechádza okolo človek v núdzi – a jedno či ide s jednou igelitkou alebo s desiatimi kuframi –, treba si uvedomiť, že musel odísť, aby si zachránil život. Bolo by cynické postaviť sa a povedať, že mňa sa to netýka,“ hovorí vikár provinciála saleziánov Don Peter Jacko.**

**Text a foto: Jana Gombošová**

Od začiatku vojny mobilizovalo sily množstvo jednotlivcov, neziskových organizácií aj cirkví, bolo totiž kľúčové reagovať promptne. „Začalo sa to hneď na druhý deň, kedy nám volali naši saleziáni z Ukrajiny. Dostali odporúčanie, aby všetky deti z tamojšieho detského domova opustili krajinu a požiadali nás, aby sme im pomohli pri ich presune. V piatok 25. februára padlo rozhodnutie a v sobotu sme už boli na hraniciach s autobusom pripravení evakuovať ich. Tam sa to všetko spustilo a začali sme intenzívne pracovať aj v ďalších oblastiach pomoci,“ opisuje začiatky salezián Peter Jacko.

## Humanitárna pomoc priamo na fronte

Jacko okamžite prenajal sklady na humanitárnu pomoc v Prešove. Každý týždeň sa odtiaľ distribuuje asi 20 ton humanitárnej pomoci do Užhorodu, ktorá sa následne dopravuje v menších autách tam, kde je najväčšia potreba. V niektorých prípadoch až na Donbas.

A to vďaka saleziánom, ktorí majú priestupku vstupovať aj do vojnových zón.

„Sú to ukrajinskí kňazi, ktorí majú preukaz vojenských kaplánov a chodia až na frontovú líniu. Nedávno ich talianski novinári nazvali ‚kňazi odvaha‘ alebo ‚kamikadze‘. Najprv idú naloženým autom tam, kde je potreba. Vyložia materiálnu pomoc a naložia ľudí, ktorí chcú ujsť, no nemajú sa ako dostať do bezpečia,“ popisuje Jacko.

Ako to hovorí, sledujeme spolu video, na ktorom jeden z ich saleziánskych ‚kamikadze-kňazov‘ prechádza cez vojnovú zónu a s úsmevom popisuje, ako ho zatiaľ míňajú bomby. Vraj možno aj preto, lebo jazdí rýchlo a neustále sa modlí k Márii Pomocnici kresťanov.

Okrem základnej humanitárnej pomoci a liekov vozia títo odvážni muži aj čerstvé potraviny.

„Na Ukrajine máme i pekára. Keď bol mier, piekol sa tam chlieb z približne piatich ton múky mesačne. Teraz je väčšia potreba, tak sme tam z Poľska a Slovenska poslali ďalších 50 ton,“ popisuje vikár, ktorý koordinuje pomoc. To však nie je všetko.

## Pomáhajú poraziť prázdne dni

Okrem toho, že slovenskí saleziáni sú zapojení do siete humanitárnej pomoci, ponúkli tiež starostlivosť pre 50 sirôt z Ukrajiny a angažujú sa aj v ďalších aktivitách. „Uvedomujeme si, že vytváranie uzavretých komunit v záchranných alebo veľkokapacitných ubytovaniach je možné ohnisko budúcich problémov. Tí ľudia nevedia, dokedy tu budú, no musia nejako žiť. Dni na takýchto miestach sa však začnú po čase zlievať, špeciálne, ak ľudia nemajú prácu. Je to prázdnota.“

Štát síce poskytuje služby sociálno-psychologických pracovníkov, ktorí sem prichádzajú intervenčne, no nerieši sa prevencia. Preto vytvárame 4-5 členné tímy, ktoré by prichádzali do týchto zariadení a pracovali by na neformálnych programoch. To znamená: venovali by ľuďom na týchto miestach pozornosť a čas – hrali s nimi hry, počúvali ich, budovali medzi sebou vzťahy a prostredie, v ktorom budú zatiaľ žiť.“

## Vyhřňame si rukávy, to je silný odkaz

Jacko hovorí, že ruská invázia na Ukrajinu nás dostala na akúsi ľudskú krížovátku. „Zrazu sme sa museli postaviť pred pravdu a odpovedať si na to, kde sme v tom celom my. Každý sa v tomto krízovom momente rozhodoval, či ostane nestranným pozorovateľom, alebo sa zmobilizuje. Myslím si, že reakcia, akej sme boli svedkami, je zdravým znakom toho, ako sa vyrovnávame so zlom a utrpením – vyhřňame si rukávy. Toto je veľmi silný odkaz. Je to dobro, ktoré bude na konci silnejšie než zlo.“

Podľa neho sa v tejto situácii nedá odvracať zrak. „Keď okolo nás prechádza človek v núdzi – a je jedno či ide s jednou igelitkou alebo s desiatimi kuframi – treba si uvedomiť, že musel odísť, aby si zachránil život. Bolo by cynické povedať si, že mňa sa to netýka. Ale deje sa aj to. Nazvime to možno ľahostajnosťou – hriechom tejto doby.“

Mnohí ľudia sa pýtajú, či prichádzajúci pomoc naozaj potrebujú a či máme pomáhať všetkým. „Na to však neexistujú správne odpovede, ktoré by mali druhých presvedčiť, pretože ľudia sú rôzni. Treba si uvedomiť, že z Ukrajiny ušlo už 4,5 milióna ľudí. V tejto vzorke nájdete všetko – dobro, vďačnosť, bolesť, zúfalstvo, veľkú súdržnosť, charakterných aj bezcharakterných ľudí. Je to rovnaká vzorka, ako keby sme vysťahovali celé Slovensko so všetkým, čo tu máme. Preto treba byť múdry v tom, ako pomáhamo. Ale umyť si nad tým ruky a povedať ako Pilát, keď odsúdil Ježiša, že ja s tým nemám nič spoločné, by bolo zradcovské. To nie je cesta,“ myslí si Jacko.

## Krízové situácie ukazujú pravdu o nás samých

Napriek tomu sa to deje. Čoraz viac cítiť ľahostajnosť aj hnev. Kde nastal bod zlomu? „Neviem to identifikovať. Možno to vychádza aj z ľudskej povahy a unavili sme sa. Možno je to aj dynamika v spoločnosti – riešili sme covid, riešili sme jeho ekonomické dopady, teraz riešime pomoc ukrajinským utečencom. Spoločnosť je unavená, z rôznych dôvodov nevládze. Nehovoriac o dopade posledných dvoch-troch rokov, z čoho vyplýva aj narastajúca frustrácia. Je to ako tlakový hrniec,“ uvažuje Jacko, ktorý má s takýmto správaním ľudí sám skúsenosť.

„Na jednej strane auta mám napísané ‚humanitárna pomoc‘ po slovensky na druhej strane po ukrajinsky. Prišiel som na parkovisko a pani za okienkom mi nechcela otvoriť rampu. Zastavil som, prihovoril sa a ona sa ma opýtala, prečo mám na aute nápis ‚ICH‘ písmeňami. Vraj si myslela, že som Ukrajinec. Odpovedal som jej s úsmevom, že áno, takto to mám napísané – a čo má byť? A spýtal som sa, čo by sa zmenilo, keby som predsa len bol Ukrajinec. Pani už viac nepodpichovala,“ spomína si Jacko.

„V tejto atmosfére sa môžeme postaviť na jednu, druhú či tretiu stranu, alebo môžeme zaradiť alibistický prístup. Akokoľvek sa však zachováme, odhaľuje nás to. Krízové situácie ako vojnový konflikt u našich susedov nám ukazujú pravdu o tom, kým vlastne sme. Otázne je, či si otázku, kto vlastne som, dokážeme položiť. Vo vlastnej pravde, nie v ‚pravde‘, ktorú počujem od iných.“

## Pravda je ako diaľkové svetlá

Aj pravda je aktuálne veľkou témou. Objavujú sa dezinformácie a faktom mnohí neveria. Spoločnosť sa opäť polarizuje, rozhádani sú priatelia aj rodiny. Je možné presvedčiť ľudí s opačným názorom o pravde?

„Cieľom rozhovoru by nemalo byť presvedčiť druhého o vlastnej pravde. Lebo ani ja ju nevládnim. Pravda je niečo viac ako súhra medzi faktami a mojimi slovami. Pravda je niečo hlbšie, je ako zápalka v tme. Keď sa zasvieti, zrazu ide tma do úzadia. Objaví sa svetlo a predmety dostávajú tvar. V tom, čo sa teraz deje, je okrem tmy a svetla ešte hmla. To sú naše subjektívne názory a cielené dezinterpretácie, ktoré sa začínajú slovami ‚niečo na tom bude‘ alebo ‚a čo ak‘,“ zamýšľa sa vikár saleziánov.

„Vyrukovat' vtedy v dialógu s veľkými výroky pravdy je, akoby ste počas jazdy autom v nočnej hmle rozsvietili diaľkové svetlá. Nič nevidíte. Áno, vaša pravda síce perfektne svieti, ale jej intenzita nie je v tej chvíli dobrá a ani nepomáha správnej orientácii. S pribúdajúcou hmlou treba spomaliť a zapnúť hmlovky – to znamená viac svetiel menšej intenzity. Postupne a pomalšie nachádzanie pravdy,“ vysvetľuje v obrazoch Jacko.

„Viete, keď si nenárokujete na to, že máte pravdu, dokážete viac vnímať toho druhého. Miesto útoku sa radšej opýtajte: ‚teraz mi povedz ty, v čom je problém, ale vynechajme veci vyčítané zo sociálnych sietí, povedz mi to za seba‘. Treba oddeliť to, čo nie je osobné. Keď to dokážeme, ukáže sa, kto sme, v novom svetle“

## Pestujeme si to, na čom sa zhodneme

V niektorých situáciách však konštruktívna debata nie je možná. Peter Jacko to potvrdzuje a radí: „Vtedy je najlepšie vedieť dať bodku za prvým faktom, na ktorom sa ešte vieme zhodnúť a ďalšie otázky viac neriešiť. Ukrajina je krajina, ktorá sa bráni. Bodka. Bráni sa na svojom vlastnom území voči tým, ktorí naň vstúpili. Bodka. Vstúpili naň neprávom so svojimi nárokmi. Bodka. To sú fakty, ktoré sa nedajú poprieť. Nechodíme ďalej, ak vieme, že nás to rozdelí. Pri dialógu nám totiž ide o vzťah, nie o to, vybudovať si vlastnú argumentačnú pevnosť.“

Jacko je presvedčený o tom, že počúvať toho druhého sa oplatí. „Niekdedy sme to my sami, kto to nedokáže, ino-



kedy je to druhá strana. Častokrát sa rozprávame na odlišných úrovniach. Oplatí sa vypočuť si najmä ľudí, ktorí v sebe nosia nejakú frustráciu. Lebo ak si ju nevypočujeme, nájdeme si iný priestor, kde ju vyventilujú – v obchode, na sociálnych sieťach, hádkami vo vlastnej rodine. Je potrebné dať ľuďom priestor vypovedať ich názory. A je lepšie, keď sa to deje v ľudskom dialógu, ako na sociálnych sieťach.“

## Nenechajme zaplaviť sociálne siete negatívnou

Ukázalo sa to počas pandémie a ukazuje sa to aj dnes: sociálne médiá sú vo formovaní názorov verejnosti dôležitým hráčom. Rovnako sú však aj priestorom ventilovania spomínanej frustrácie. Rastie v ňom množstvo názorových vojen a provokatérov. Zväčšuje sa však aj tlak doteraz mlčiacej väčšiny, ktorá sa začala vyjadrovať. Aj podľa Petra Jacka pomaly ako ľudia rastieme.

„Ľudia po pandémie – aj teraz počas vojny – začínajú chápať, čo sú sociálne siete a čo od nich môžeme čakať. Je to, ako keď sme za totality čítali Pravdu, ale vedeli sme, že to nebola pravda. Učíme sa brať sociálne médiá menej pravdivo, než ako prezentujú sami seba. Vzniklo množstvo portálov, aby demaskovali hoaxy, blokujú sa propagandistické stránky a dezinformačné weby. To predtým nebolo, je to proces. Učenie sa verejnosti, ako narábať s týmto nástrojom komunikácie,“ vraví.

Rozumie, že mnohí ľudia sa rozhodli sociálne siete opustiť, pretože je na nich množstvo negativity. On sám však uprednostňuje inú cestu.

„Treba si uvedomiť, že v tomto priestore sa deje náš alternatívny život. Preto tam treba vstupovať. Je dôležité za seba hovoriť a ukazovať pozitívne veci, ktoré sa dejú. Inak tento priestor zaplavia iní.“



# Historik Drábik: Čím viac budeme autokratom ustupovať, tým väčší bude ich apetít

**S historickými paralelami treba narábať opatrne, upozorňuje expert na dejiny fašizmu Jakub Drábik. Aj on si však pri reakcii Západu na dlhoročnú agresiu Ruska spomenul na politiku ústupkov voči Hitlerovi pred začatím druhej svetovej vojny.**

**„Západné politické elity sa – podobne ako v 30. rokoch – v podstate na nič zásadnejšie neodhodlali. Výsledkom je ruská invázia na Ukrajinu,“ hovorí.**

**Politikom demokratického sveta v rozhovore s Bystrinami odporúča, aby dali bokom oportunizmus a vypočítavosť a vrátili sa k rozhodovaniu na základe hodnôt.**

**„Sila, vplyv a význam západnej civilizácie nespočíva v silnej ekonomike či špičkových technológiách, ale v atraktivite hodnôt, ktoré presadzuje.“**

**Text: Palo Lacko  
Foto: archív JD**

**Deklarovaným dôvodom Vladimíra Putina, pre ktorý Rusko napadlo Ukrajinu, má byť jej údajná „denacifikácia“. Potrebuje Ukrajina denacifikovať?**

Termínom „denacifikácia“ označujeme snahu Spojencov po druhej svetovej vojne zbaviť Nemecko a Rakúsko (a v menšej miere niekoľko ďalších štátov) pretrvávajúceho vplyvu nacistickej ideológie v spoločnosti, kultúre, hospodárstve či politike. Okrem tohto kontextu nedáva používanie tohto termínu veľmi zmysel.

Používanie slov ako „nacizmus“ a „denacifikácia“ súčasným ruským režimom nemá nič spoločné s históriou alebo bojom proti nacizmu. Ide o propagandistické termíny určené najmä domácemu ruskému obyvateľstvu a Putinovým sympatizantom v ďalších krajinách.

Ide o jednoduchú, čierno-bielu propagandistickú konštrukciu a nie príliš presvedčivú zámienku na vedenie agresívnej expanzívnej vojny. Diskusia o ukrajinskom neonacizme a neofašiz-

me síce je legitímna, ale v kontexte súčasnej situácie a konfliktu nemá veľmi opodstatnenie.

Problém s neonacizmom a neofašizmom na Ukrajine v zásade nie je väčší, než v akejkoľvek inej európskej krajine či v Rusku.

**Reakcia Západu na Putinove ukrajovanie z Ukrajiny od roku 2014 mnohým pripomína politiku ústupkov voči Hitlerovi v 30. rokoch, ktorá však viedla k druhej svetovej vojne. Dáva vám táto paralela zmysel?**

S historickými paralelami treba byť vždy veľmi opatrný. Dejiny sa neopakujú a dnes sa nachádzame v mnohom v zásadne odlišnej situácii, než sme sa nachádzali v 30. rokoch. Na druhej strane je pri postoji mnohých západných politikov len ťažké ubrániť sa paralele s appeasementom.

Nemecko – podobne ako iné štáty – po prvej svetovej vojne síce do istej miery porušovalo medzinárodné zmluvy, no Hitler do tohto porušovania zmlúv

priniesol úplne inú kvalitu. Západní politici sa to však z celej plejády rôznych dôvodov rozhodli ignorovať a ustupovať mu v domnienke, že s ďalšími požiadavkami už nepríde.

A tak mohol Hitler bez vážnych problémov v roku 1935 zaviesť v Nemecku brannú povinnosť, vytvoriť vojenské letectvo, poslať vojsko do demilitarizovaného Porýnia, pripojiť Rakúsko aj obsadiť Sudety. Išlo o jedno hrubé porušenie medzinárodných dohôd za druhým. A ako vieme, viedlo to k rozpútaniu druhej svetovej vojny.

Tu sa prirodzene natíska paralela s dneškom. Rusko pod Putinovým vedením zaútočilo v roku 2008 na Gruzínsko a vytvorilo Abcházsko a Južné Osetsko. V roku 2014 prišla invázia a následná okupácia Krymu, vytvorenie Doneckej a Luhanskej republiky, Rusko porušilo dohodu o raketách stredného a krátkého doletu, ktorú podpísali ešte Gorbačov s Reaganom v roku 1987, a tiež ďalšie dohody a zmluvy.

Podobne ako v 30. rokoch, aj dnes odborníci, analytici a ďalší experti dlhodobo upozorňovali na to, že takéto agresívne kroky si žiadajú adekvátnu odpoveď. Západné politické elity sa však – podobne ako v 30. rokoch – v podstate na nič zásadnejšie neodhodlali. Výsledkom je ruská invázia na Ukrajinu.

### **Dá z dejín vyčítať, ako zvyčajne rozmýšľajú autokrati alebo diktátori, keď vidia, že im svet ustupuje?**

V realite je to samozrejme omnoho komplikovanejšie, no spravidla platí staré známe „s jedlom rastie chuť“. Čím viac bude svet ustupovať autokratom, tým viac bude rásť ich apetít a snaha zničiť súčasný status quo, ktorý im, prirodzene, nevyhovuje.

Očakávať od autokratov a diktátorov, že sa na medzinárodnej politickej scéne budú správať zdržanlivo a slušne a nebudú sa snažiť narušiť súčasný poriadok, je kriminálne naivné.

### **Čo hovoria príklady z minulosti – oplatí sa medzinárodnému spoločenstvu ustupovať agresorom?**

Po odpovedi na túto otázku nemusíme ísť do minulosti, ani nemusíme mať historické vzdelanie. Stačí sa pozrieť okolo seba a možno trochu sa zamyslieť. Ustupovanie agresorovi síce môže byť riešením, takmer nikdy to však nie je želané alebo trvalé riešenie. Naopak, väčšinou ide o najhoršie možné riešenie.

### **V komentári pre Denník N ste napísali, že ústupky voči Hitlerovi neboli len zlyhaním britských politikov, ale aj verejnosti. Uvádzať, že mnoho ľudí v Európe malo vtedy pocit, že nároky nacistického Nemecka sú oprávnené. Vidíte podobné nebezpečenstvo „zvnútra“ v európskych demokraciách aj dnes pri invázii Ruska na Ukrajinu?**

V 30. rokoch sa medzi európskymi politickými špičkami, predovšetkým tými vo Veľkej Británii, šíril skutočne silný pocit, že Nemecku sa ublížilo, že Versailleský mier z roku 1919 bol neférový.

Zároveň fungovala veľmi efektívna nacistická propaganda, ktorá prezentovala nacizmus ako mierumilovný režim. Nemecko v roku 1936 zorganizovalo olympijské hry. Hitler vždy hovoril o mieri a tom, že pre Nemecko chce len to, čo mu patrí a na čo má nárok, že len chráni záujmy nemeckej menšiny v zahraničí a podobne.

Zároveň sa nacisti snažili nakloniť si prostredníctvom rôznych kontaktov politické špičky v zahraničí. Dbali na to, aby sa v zahraničných médiách prezentoval obraz Nemecka, aký vytvárali oni sami, financovali rôzne iniciatívy či združenia, rozdávali ocenenia.

Významnú časť západných elit ale aj bežných ľudí nacistická propaganda skutočne presvedčila. Za zmienku stoja niekdajší britský premiér David Lloyd George, americký priemyselník Henry Ford či britský následník trónu Eduard VIII. Známa americká spisovateľka Gertrude Stein navrhovala, aby Hitler dostal Nobelovu cenu za mier.

Ako historikovi mi asi neprináleží komentovať súčasné dianie, no je ťažké sa ubrániť dojmu, že ide o podobné vzorce správania sa a obdivu k autokratom, akých sme boli svedkami v období medzi dvoma svetovými vojnami.

### **Ako by mali demokratickí politici reagovať na toto nebezpečenstvo hroziace zvnútra?**

Úspech Západu – alebo ak chcete „západnej civilizácie“ – vidím historicky ako úspech založený na presadzovaní základných hodnôt tejto civilizácie.

Teda, zjednodušene povedané, hodnôt ako demokracia, sloboda, ľudské práva, rovnosť, vláda práva, tolerancia, humanizmus, individualizmus, právo na sebaurčenie, rešpektovanie medzinárodných dohôd a pravidiel.

Sú to hodnoty, vďaka ktorým sa západná civilizácia stala vo svete dominantnou, hodnoty, ktoré ju robia príťažlivú. Demokratickí a „západní“ politici by mali mať tento hodnotový a kultúrny systém na pamäti pri akomkoľvek rozhodovaní o čomkoľvek.

Ak im ide o zachovanie statusu quo a udržanie postavenia západnej civilizácie, prípadne ďalšie rozšírenie jej vplyvu, mali by prestať robiť rozhodnutia založené exkluzívne na oportunistických záujmoch a vypočítavosti.

Namiesto toho by sa mali vrátiť k rozhodovaniu založenému na hodnotovom systéme, na ktorom je založená spoločnosť, v ktorej žijeme. Sila, vplyv a význam západnej civilizácie nespočíva v silnej ekonomike či špičkových technológiách, ale v atraktivite hodnôt, ktoré presadzuje.

"Očakávať od diktátorov, že sa budú správať slušne, je kriminálne naivné," vraví Jakub Drábik.

### **Západ sa snaží oslabiť Rusko ekonomickými sankciami a prinútiť ho tak stiahnuť vojská z Ukrajiny. Je možné z histórie odvodiť, či sankcie v podobných prípadoch bývajú efektívnym nástrojom, prípadne za akých podmienok?**

Drvivá väčšina historických príkladov ukazuje, že ekonomické sankcie neprinášajú pôvodne želaný efekt. Istý efekt, samozrejme, majú, no ak si porovnáte, s akým úmyslom boli zavedené a čo reálne priniesli, výsledky sa väčšinou zásadne líšia.

Často majú nezamýšľaný efekt, ich následky sú navyše väčšinou natoľko dlhodobé, že sa ich efekt prakticky nedá vypočítať. Pri mnohých sankciách, ktoré poznáme z histórie, nevieme ich efekt úplne s istotou a presne vypočítať ani dnes.

Je ťažké hovoriť o tom, za akých podmienok by boli úspešné, pretože ide o príliš komplexný problém s príliš veľa neznámymi. Samozrejme to neznamená, že sankcie nemajú žiaden dopad – práve naopak. Skôr ide o to, že ich efekt nevieme vždy dobre odhadnúť a ani história nám v tomto veľmi nepomáha.

### **Prieskumy ukazujú, že mnoho Slovákov nie je ochotných podporiť sankcie, ak by mali dopadať aj na nich samotných. Napríklad, ak by mali kúriť menej a za energie si priplatiť, aby sme znížili našu závislosť od ruského plynu a nefinancovali cez neho Putinovu armádu. Je aj toto paralela s 30. rokmi – odmietali aj vtedy ľudia strádať, hoci by to mohlo prispieť k ukončeniu či predídaniu vojny?**

Ťažko hovoriť o nejakom strádaní, na nacistické Nemecko v 30. rokoch nikto sankcie nevalil. Pred takouto otázkou väčšina ľudí v medzivojnovom období nestála. Viacero štátov, a tiež Liga národov (predchodca OSN) však napríklad uvalili sankcie na fašistické Taliansko, keď v roku 1935 napadlo Etiópiu.

Aj v tom čase by sme našli mnoho ľudí, ktorí boli proti sankciám a aj mnoho takých, ktorí boli proti sankciám preto, že im talianska vláda platila za to, aby proti nim boli. Čo však vieme, je, že tak ako dnes, aj v 30. rokoch chcela drvivá väčšina ľudí mier.

Napríklad vo Veľkej Británii sa robil v roku 1935 veľký prieskum verejnej mienky, z ktorého celkom jednoznačne vyšlo, že Briti si prajú mier a od svojej politickej reprezentácie očakávajú, že im ho aj zabezpečí. To viedlo k politike ústupkov.

Tu mi ale nedá nepripomenúť, že ani ľudia v Nemecku nechceli vojnu. Hitlera nevolili preto, že hlásal, že rozpúta vojnu, ale presne naopak preto, že hlásal, že žiadnu vojnu nerozpúta.

Sám Hitler bol neustále znechutený slabou vôľou Nemcov bojovať, ktorú sa mu napriek masívnej propagandistickej kampani a sociálnemu inžinierstvu na obrovskej škále nedarilo meniť tak zásadne a rýchlo, ako si želal.

V roku 1938 došlo v špičkách nemeckej politiky a generality k sprisahaniu, ktoré vstúpilo do dejín ako Osterovo sprisahanie alebo Osterova konšpirácia. Generálmajor Hans Oster a jeho spolupracovníci mali jasný cieľ – zvrhnúť Adolfa Hitlera okamžite, ako dá povel k útoku na Československo.

Všetko mali pripravené a potrebovali už len podporu, alebo aspoň rozhodnú reakciu Západu. Namiesto nej však západní politici Hitlerovi ustúpili a v Mníchove mu nechali napospas Československo, samo nechotné sa brániť.

Sprisahancom týmto svojím postojom vzali vietor z plachiet a podobne vážna protihitlerovská konšpirácia sa v Nemecku neobjavila až do roku 1944. Hitler, podobne ako dnes Putin, v istom zmysle zašiel len tak ďaleko, ako mu to Západ dovolil.

### **Vyvodzovanie poučení z dejín býva zradné, ale predsa: Vidíte pri pohľade do 30. rokov 20. storočia nejaké chyby, ktoré dnes demokratickí svet pri Rusku opakuje?**

Jediné poučenie z dejín, ktoré sme si boli schopní skutočne zobrať, je, že si z dejín žiadne poučenie vziať nevieme.

Je ťažké hovoriť o podobných chybách, keďže situácia je zásadne odlišná. No tú najzásadnejšiu by som videl asi v tom, že Západ bol na Rusko príliš tvrdý vtedy, keď mal byť veľkorysý (po konci studenej vojny a rozpade ZSSR) – podobne ako bol Západ príliš tvrdý voči Nemecku, keď nemal byť (po konci prvej svetovej vojny a rozpade Nemeckého cisárstva) – a bol naopak nedostatočne tvrdý vtedy, keď si to vyžadovalo razantnú reakciu, teda pri prvých porušeníach medzinárodných dohôd a prvých agresíach.

**Jakub Drábik** Slovenský historik, pracuje v Historickom ústave Slovenskej akadémie vied. Vo svojom výskume sa venuje dejinám fašizmu. Vyučuje tiež na Masarykovej univerzite v Brne a píše na web historylab.sk.



# Psychologička: Ak tu chceme byť pre druhých, nesmieme prestať žiť vlastné životy

**„Mala som dojem, akoby tie dediny zaľahli do nejakej sivoty, do pochmúrnej atmosféry, aké bývajú v severských kriminálkach,“ spomína si Karin Andrášiková na moment, keď dorazila na slovensko-ukrajinskú hranicu.**

**Bolo to len pár dní po začiatku ruskej invázie, na Slovensko však už prichádzali tisíce ľudí utekajúcich pred vojnou. Karin je psychologička, spolu s kolegami Kristínou Boydovou a Adamom Jandom išli ľuďom na úteku poskytovať psychosociálnu podporu.**

**Text: Palo Lacko  
Foto: Jana Gombošová**

**Strávili ste týždeň pri hraničnom priechode s Ukrajinou. Pamätáte si na prvý pocit, keď ste tam prišli?**

Rozprávali sme sa o tom v aute s kolegami, ktorí tam išli so mnou. Očakávali sme, že budeme nervózni a že budeme mať obavy, no celý čas nič neprichádzalo.

Pamätám si ale, že sme boli dedinu-dve pred Ublou, keď oproti nám začali chodiť vojenské a policajné autá. A zrazu som mala dojem, akoby tie dediny zaľahli do nejakej sivoty, do pochmúrnej atmosféry, aké bývajú v severských kriminálkach.

Prichádzali sme hneď v prvý víkend, ako začala vojna. Ľudia začali na hraničný priechod v Ubli prinášať humanitárnu pomoc, bolo tam veľa áut a celé sa to upchalo. Takže sa spravil prvý kontaktný bod v základnej škole, kam odvážali ľudí z hranice.

Keďže sme dostali informáciu, že práve v škole budú ľudia, išli sme teda tam.

A pri škole ma prekvapilo, aké tam je ticho. Bolo to znepokojivé, ostala som prekvapená, ako je to možné.

**Čo konkrétne ste tam robili?**

Bola som oslovená Človekom v ohrození, aby som poskytovala psychosociálnu podporu. Na začiatku som si nevedela predstaviť, čo presne to bude znamenať.

Asi nikto z našej generácie nezažil vojnu. Samozrejme, že o nej čítate knihy, ale neviem, či sa počas druhej svetovej vojny niekto zaoberal psychosociálnou podporou. Nevedela som teda, do čoho idem a ako presne to bude vyzeráť. Ale ani som sa nad tým veľmi nezamýšľala.

**A ako to teda vyzeralo?**

Bolo to veľmi živelné, vtedy sa ten systém ešte len budoval. Neviem vlastne ani povedať, aký bol náš typický deň, každý vyzeral úplne inak. Ale po dvoch-troch dňoch sme pochopili, že potrebujeme byť pre tých ľudí „tu a teraz“ s tým, čo v danom momente potrebujú.

Našou základnou úlohou bolo teda zistiť, čo ľudia na úteku potrebujú. Či už dať si konečne zo seba dole tašky a bundu, zložiť kufre alebo dať z náručia dole dieťa a po desiatkach hodín na nohách si sadnúť. Alebo sa chceli ísť napiť, na toaletu, umyť si ruky či tvár.

Veľkou vecou, ktorú sme riešili, boli informácie. Pochopila som, že v takejto situácii človeka do veľkej miery psychologicky stabilizuje, keď dostane informácie, vďaka ktorým sa môže upokojiť. Nejednáť s nimi ako s obeťou, ktorá nevie o sebe rozhodovať alebo ktorú treba ľutovať.

To je podľa mňa v takejto situácii najväčšou chybou: začať ľudí ľutovať a pozeráť sa na nich súcitne. Oni ešte aj vtedy prežívali veľký adrenalín a šok a chceli vedieť, ako môžu tu a teraz vyriešiť svoje potreby.

Tretou zásadnou vecou bolo, že sme ľuďom, ktorí mali tú potrebu, dávali podporu a útechu. Bolo dôležité povedať im, že je úplne v poriadku, nech cítia čokoľvek, pretože to je normálna reakcia na nenormálnu situáciu.

Niektorí potrebovali hovoriť o svojej rodine, iní zasa o tom, čo videli a zažili alebo o tom, že stratili domov a muse- li odísť od manžela. A ďalší len plakali alebo sa iba chceli objasť.

### V akom rozporení ste nachádzali ľudí, ktorí prešli cez hranicu?

To bolo tiež veľmi individuálne. Boli tam ľudia, ktorí sa potrebovali vypla- kať. Plakali od šťastia, že po nich prišla rodina, s ktorou sa mohli zviazať, ale, sa- mozrejme, bol to aj plač zo žiaľu a stra- ty.

Mali sme aj ľudí, ktorí mali nehybné tváre a nechceli sa ani rozprávať. V ta- komto adrenalíne a akomsi energetic- kom „ošiali“ bola vlastne väčšina ľudí. Mali v hlave to, že sa potrebujú niekam dostať a vyriešiť svoju situáciu.

### Čo vlastne môžete ako psycholó- govia za taký krátky čas pre tých ľudí urobiť?

Najskôr sme sa naozaj snažili mapovať potreby a zamerali sa na podávanie informácií, aby sme toho človeka upo- kojili. Už tým sa vyriešilo veľa vecí. Ďa- lej sme riešili špecifické situácie, naprí- klad, keď prišli deti bez rodičov alebo dospelého zástupcu.

Poskytovali sme tiež tzv. prvú psycho- logickú pomoc, čo je niečo ako prvá zdravotná pomoc, len sa týka mentál- neho zdravia. Riešili sme stavy paniky, atakov, úzkosti či plaču. Bolo dôležité, aby pri človeku v takomto stave niekto bol a on si mohol odžiť svoje emócie.

Je však dôležité povedať, že na hra- niciach sa nikto nepúšťa do veľkých psychopodradenských terapeutických intervencií. Tam na to nie je priestor a ani to nie je vhodné.

"Najväčšou chybou je, keď prichádzajúcich ľutujeme a rozprávame sa s nimi ako s obeťou," hovorí psychologička a sociálna pracovníčka Karin Andrášiková, ktorá strávila týždeň na slovensko-ukrajinskej hranici.

Skôr je dôležité naplniť základne potreby prichádzajúcich ľudí a byť tam pre nich „tu a teraz“. Keď už, tak len dať človeku odporúčanie na dostupné nadväzujúce služby na mieste, kam sa dostane.

### Mali ste na hraniciach nejaký zážitok, ktorý ste si odtiaľ odniesli domov a nosíte si ho v sebe doteraz?

Pre mňa bolo veľmi emocionálne stretnu- tie so 16-ročným dievčaťom, ktoré prišlo bez rodičov. Strávili sme v rozhovore asi štyri hodiny. Kontaktovali sme totiž sociálnu kuratelu a musela som čakať, kým tá kontaktuje súd a kým si po to dievča príde sociálna kurátorka.

Mali sme spolu pomerne hlboký a inten- zívny rozhovor o jej živote, o tom, čo sa stalo a prečo prišla sama. Keďže som aj arteterapeutka a mala som poruke pero a papier, trochu sme spolu tvorili a roz- právali sa o tej kresbe a jej rodine.

Asi o dva dni nato mi kurátorka dala číslo na Centrum pre deti a rodinu, do ktorého to dievča zobrali, takže som jej zatelefonovala. Akurát išla jazdiť na koni a piekla s vychovávateľkou šišky. To bol moment, keď som vedela, že je v bezpečí a môže robiť veci ako iné deti. To bolo pre mňa veľmi silné.

### Spomínali ste veľa ťažkých príbe- hov, ktoré ste videli na hraniciach. Každý večer ste si ich odnášali na ubytovanie. Ako sa s tým, čo ste tam zažili, vyrovnávate vy sama?

Prekvapivo som bola celý ten týždeň emočne otupená, a to som skôr typ emocionálneho človeka. Uvedomila som si ale, že to asi bola ochrana seba samej. Ak mám byť pre ľudí na úteku užitočná, sama sa nemôžem zruťiť.

Neustále som mala niekde vzadu v hlave, že snád sa budú tí ľudia cítiť v našom pro- stredí vítaní, kým sa budú môcť vrátiť do- mov. Veľmi som im chcela svojim sprá- vaním sprostredkovať tento zážitok.

Neviem ale, či som to už spracovala, pre mňa je to proces. Vojna stále trvá, stále je prítomná v našich životoch. Asi ešte nie som tak ďaleko, aby som ju do- kázala „zatvoriť do krabičky“ a odložiť ako spracovanú.

Pomáhajú mi bežné veci ako napríklad, že sa dobre vyspím, čítam si alebo že som s blízkymi. Podľa mňa je veľmi dôle- žité, aby sme neprestali žiť naše živo- ty. Keď chce ísť človek na výlet, do kina alebo na kávu, nech, prosím, ide.

Viem, že mnohým ľuďom sa to môže zdať nepatričné – aj ja mám občas ten pocit. Ale aby sme tu mohli byť pre ľudí, ktorí nás potrebujú, musíme sa o seba postarať bežnými vecami, ktoré sme robili aj predtým. A robím to aj ja.

### Na sociálnu sieť ste dali status, v ktorom ste popísali rasistické poznámky od ľudí, ktorí mali po- máhať (aj) ukrajinským Rómom. Ako ste reagovali priamo v teré- ne, keď ste to videli a počuli?

V prvom rade bolo pre mňa dôležité postarať sa o tých ľudí a zabezpečiť, aby mali naplnené tie isté potreby, ako všetci ostatní. Aby mali kde prespať, aby dostali jedlo a aby tam bol niekto, kto im pomôže riešiť ich situáciu.

Druhou prioritou bola advokácia. Mys- lím si, že je dôležité, aby ľudia, ktorí po- skytujú na hraniciach psychosociálnu podporu, robili pre prichádzajúcich advokáciu. Tí sú totiž unavení a du- ševne zranení, tá situácia je pre nich šokom. Navyše, častokrát sú v danom momente zranení natoľko, že sa neve- dia postaviť sami za seba. Možno ani nerozumejú, že niekto má blbé reči v slovenčine.

Preto by tam mal byť niekto ako my, aby na to reagoval. Nešli sme však do hádky, skôr sme sa snažili poukazovať na to, že tak ako všetci ostatní Ukrajin- ci, aj Rómovia majú emócie, aj oni veľa stratili a aj oni majú rovnaký nárok od- dýchnuť si a dostať pomoc či podporu.

Ja som sa to ešte snažila otáčať na seba. Keď niekto začal nadávať na Ró- mov, povedala som, že ja ich mám rada a že sa teším, keď sú v bezpečí. Túto obrannú vetu som používala a myslím si, že v mnohých prípadoch ľudí od- zbrojila.

## Aby sa nám spolu dobre žilo

### 6 tipov psychologičky Karin Andrášikovej

1. **Ukrajinské rodiny túžia začleniť sa a byť súčasťou komunity. Nepotrebujú súcit ani ľutovanie, ale praktickú i ľudskú podporu a vytvorenie možností, ako tu môžu žiť s nami.**
2. **Častým problémom je necitlivosť pri pýtaní sa na minulosť alebo priamo na zážitky z vojny. Dotknutým ľuďom to môže spôsobiť retraumatizáciu, depresiu či posttraumatický stresový syndróm. Ideálna je individuálna komunikácia, kedy nám záleží na potrebách druhých a pýtame sa na ne.**
3. **Ľuďom prichádzajúcim z cudzieho prostredia môže spôsobiť veľa nepokoja nedostatok alebo nezrozumiteľnosť informácií, ktoré sú nám – domácim jasné. Myslime na to, že možno potrebujú dovysvetliť aj základné veci a podávajme im informácie jednoducho.**
4. **Ak ste v pravidelnom kontakte s ukrajinskou rodinou alebo ju prichyľujete, pomáha určiť si pravidlá spolunažívania. Stanovené hranice dávajú obom stranám súkromie, pocit bezpečia aj istoty.**
5. **Nie je našou úlohou robiť prichádzajúcich ľudí „závislými“ na našej pomoci, naopak, našou úlohou je „zmocniť“ ich, aby u nás dokázali sami fungovať. Je potrebné prejsť od konceptu kontroly ku konceptu podpory.**
6. **Je dôležité nezabudnúť na seba a svoje potreby. Ak budeme robiť veci na svoj úkor, studnica našej ochoty pomôcť sa rýchlo vyčerpá.**



Súrodenci z Kyjeva a dievčatá z ťažko postihnutých oblastí pri Donbase (v modrom a ružovom)

## Išli sme autom a pri Lvove sme počuli bum-bum

**Deti z Ukrajiny sa pomaly integrujú do slovenských škôl. Trieda pre nich neznamená len vzdelanie, ale aj spôsob, ako sa odreagovať od traumy, ktorou si prechádzajú.**

**Text a foto: Jana Gombošová**

Do základnej školy Jána Amosa Komenského v Čadci sme prišli tesne pred veľkonočnými sviatkami. Na chodbách bol počas prestávky ruch. Na prvý pohľad sa však nedalo rozoznať, ktoré deti sú „tie ukrajinské“. V škole boli v tom čase štyri – dvaja chlapci a dve dievčatá.

Riaditeľka školy Anna Dinisová o nich hovorí, že sa začlenili výborne. „Každý má niečo svoje, zažili si toho veľa, no sú veľmi prispôsobivé. Ani jedno dieťa nemalo problém zapadnúť do kolektívu.“

S kolegami si robili starosť najmä o prváka z Kyjeva. „S rodinou sem prišiel ešte pred jarnými prázdninami, a tak dostal na voľné dni prvácky šlabikár, nech sa aspoň oboznámi s písmenkami. Jeho triedna učiteľka nečakala, aký šok zažije po prázdninách. Keď ostatné deti čítali text, chlapec sa toho dožadoval tiež, nechcel iba počúvať.

A naozaj, celý text prečítal po slovensky. Za týždeň sa naučil rozpoznať písmenká – celú abecedu!“

Aby deti čo najskôr prelomili komunikačnú bariéru, fungujú v mnohých školách kurzy slovenského jazyka. Tak je to aj v Čadci, kde sa do nich podarilo zapojiť všetky deti v systéme.

„Dorozumieť sa však vedia aj v ruskom jazyku, ktorý mali povinne v škole tak, ako majú naše deti angličtinu. Mnohé naše učiteľky vedia po rusky ešte zo starých čias, čiže nie je problém,“ vysvetľuje riaditeľka a privádza ukrajinské deti na neformálny rozhovor do školskej knižnice.

Bratia z Kyjeva sú odvážnejší, dievčatá zo Sumy sa hanbia. Hoci sa ich na národné zážitky nepýtame a radšej rozprávame o škole, štvrták Kiril začne sám od seba popisovať ich cestu na Slovensko. „Išli sme autom a počuli pri Lvove bum-bum,“ hovorí.

Jeho mladší brat – prvák, ktorý sa zázračne rýchlo naučil čítať po slovensky – energicky prikyvuje, no Kiril ho schladí: „Ty si to nepočul, nevymýšľaj, vtedy si spal!“

Zrazu v knižnici ostane ticho. Desiatročné dievčatko s veľkými modrými očami pochytil smútok a začne plakať. Vraj na Ukrajine nechala svojho škročka. Malé – pre niekoho iného bezvýznamné – zvieratko sa tak stalo

symbolom niečoho veľkého a ťaživého. Rozhodneme sa rozhovor ukončiť.

Čadčan Martin Dráb, ktorý nás sprevádzal po škole aj po meste, si na chodbe niečo ťuká do mobilu a ukazuje to dievčatku. Má v pláne priniesť jej podobného škročka ako prekvapenie, lebo vie, kde býva jej mama. Nálada sa pomaly zlepšuje a deti začínajú zaujímať náš fotoaparát.

Zvažujeme, či im ho požičať, lebo začínajú byť divoké, no iskry v ich zväčšujúcich sa očiach sú silnejšie než naše pochybnosti. Štyri deti z Ukrajiny sa

z ničoho nič šantia a fotia navzájom. Nahlas sa smejú a my si ešte výraznejšie uvedomujeme, aký dôležitý je pre nich takýto normálny život.

„Ľudia sú veľmi ochotní, zaujímajú sa. Mnohí sa pýtajú, či tieto rodiny niečo nepotrebujú. Triedna učiteľka prváčka doniesla nejaké oblečenie po deťoch. Pani upratovačka chcela prispieť dievčatám v čase, keď ešte nebola odklepnutá dotácia od štátu. Rodičia našich žiakov sa chceli deťom z Ukrajiny poskladať na stravu a zobrať ich na výlet. Osud týchto ľudí nám nie je ľahostajný,“ uzatvára riaditeľka Anna Dinisová.



Riaditeľka základnej školy Jána Amosa Komenského Anna Dinisová



# Čadčianka prichýlila Ukrajinky: Sú to baby činu, hneď chceli pracovať



**Keď sa začala ruská invázia, vedela, že musí niečo urobiť. Alena Chadimová-Poláková začala spolu s manželom okamžite pripravovať územie pre ľudí na úteku. Dnes v ich dvoch bytoch, ktoré pôvodne plánovali prenajímať, býva 14 ľudí z Ukrajiny.**

**Text a foto: Jana Gombošová**

Pred domom nás čaká energická mladá žena so synom. Alena je bývalá pedagógka – aktuálne mama na plný úväzok. Vedie nás do bytu, kde kedysi žila so svojou rodinou. Dnes tu žijú ženy z Ukrajiny so svojimi deťmi a psíkmi.

Váhame, či je vhodné vojsť do ich dočasného príbytku a narušiť im intímny priestor. „Podte ďalej, dievčatá sa na vás už tešia,“ povzbudzuje nás s úsmevom majiteľka bytu. Na úvod ponúkne prehliadku priestorov. „Kedysi to bol jeden dlhý veľký byt. Neskôr sme sa odsťahovali, predelili ho na polovicu, čím vznikli dva byty. Mali sme v pláne prenajímať ich, ale vzhľadom na situáciu sme sa ich rozhodli poskytnúť ukrajinským matkám,“ vysvetľuje žena, ktorá s manželom nedávno založila nadáciu Chadim's Charity.

Vo väčšom z ich dvoch bytov žije aktuálne deväť ľudí a pes. Ako prvá nás víta Žaňa z Kyjeva, bezprostredná matka deväťročnej študentky a osemročného syna s výzorom dievčata.

„Som tu s deťmi, mamou a psom. Manžel zostal v Kyjeve, je policajt a pomáha brániť naše mesto. V prvý deň vojny som sa presunula do mesta Bila Cerkev, kde mám kamarátky. Myslela som si, že tam bude bezpečnejšie, ale keďže je v meste letisko, začali to bombardovať aj tam. Vtedy sme sa všetky zdvihli, zobrali najnutnejšie a vybrali sa smerom na západ. Najprv do Lvova a potom na Slovensko,“ popisuje jemná blondínka ťažké momenty.

Žaňa presne vedela, kam s ostatnými ženami a deťmi pôjde: „V Žiline študuje v prvom ročníku vysokej školy moja dcéra. Mali sme bývať priamo v Žiline, všetko sme už mali vybavené, no keď sme tam prišli a majiteľ ubytovania uvidel nášho malého psa, nepustil nás. Chceli nás kvôli nemu rozdeliť.“

Vtedy dostala na túto skupinu kontakt Alena, ktorá ich okamžite prijala. Aj ona je psíčkarka a vie, aké zložité to majú ľudia so zvieratami pri hľadaní ubytovania. Preto si dala podmienku, že ubytuje prednostne ľudí so psami.

„Máme ich veľmi radi. Sú zlaté, všetky pracujú, sú samostatné. Také baby činu! Veľmi sme si sadli. Doslova ma šokovali. Hneď ako prišli, chceli pracovať. Žaňa mi neustále posielala letáčiky, čo všetko môžeme skúsiť. Či už išlo o sadenie stromčekov v Oščadnici alebo čokoliek iné.“

Dnes pracuje ako pomocná sila v kuchyni, kým sa naučí jazyk. Potom by chcela byť čašníčkou,“ popisuje Alena plány matky z Kyjeva, ktorá doma pracovala ako učiteľka telesnej výchovy a fitness trénerka.

„Mám vyštudovanú vysokú školu pedagogickú, mohla by som tu časom robiť aj fyzioterapeutku. Vzhľadom na mladšieho syna však musím mať prácu na smeny, aby som sa mu stihala venovať. Všetky chceme robiť, hocičo. Inak by sme stále mysleli na to, čo sa deje na Ukrajine, na našich mužov. Keď človek pracuje, nemyslí na to. Je to tak lepšie,“ hovorí Žaňa a na chvíľu sa jej zalesknú oči.

Z ťaživej atmosféry nás vytrhne poznámka o jej športovej kariére. „Hádzajte, aký šport a za aké družstvo hrávala profesionálne,“ pýta sa nás Alena. Neuhádli sme a Žaňa so smiechom oznamuje: „Hrala som v Čechách dvanásť rokov futbal za Spartu Praha!“

Presúvame sa na návštevu do druhého bytu, kde bývajú štyri dospelé ženy a jedno dievča. Natalia, Olha a Polina z Charkova so psom a Elena s dcérou Kaťou zo Záporožia. Elena je gynekologička pred vojnou uteká už druhýkrát.

„V roku 2015 som utekala z Donecka do Záporožia, kde sme chvíľu žili aj na internáte, lebo náš dom zrovnali so zemou. Už sa viac na Ukrajinu nechceme vrátiť,“ hovorí smutne a s nádejou v hlase dodáva, že neďaleko dostala ponuku na prácu v gynekologickej ambulancii, dokonca so služobným bytom. Musí sa však doučiť slovenský jazyk.

Napriek tomu sa ide pokúsiť nájsť si prácu v Čadci, lebo jej dcére sa mesto veľmi páči a našla si tam kamarátov. „Doma“ v byte je aj dvadsaťdvaročná Olha z Charkova, ktorá má medzičasom tiež prácu. Je dobrovoľníčkou v miestnom mládežníckom centre KERIC, kde prekladá.

V čase našej návštevy sú niektoré ženy v práci. Anna, ktorá je na Slovensku aj s dcérou, je kozmetička. Pri káve však s nami sedí jej mama Zoja, sympatická dôchodkyňa, ktorá nechala doma 62-ročného manžela a 33-ročného syna.

Rozrozpráva sa o tom, ako ťažko niesla, že manžel musel v jeho veku ostať na Ukrajine, nehovoriac o strachu o syna. Nepokračujeme ďalej, nedá sa. Zoja iba dodá: „Dúfam, že si čoskoro spolu dáme šampanské a pôjdeme domov. Teraz my u vás a potom si štrngnete vy u nás.“

## Vojna na Ukrajine od A po Z (otázky a odpovede)

Všetko, čo ste chceli vedieť o ruskej invázii u nášho suseda.

### Prečo je Vladimír Putin hrozbou aj pre Slovensko?

Rusko svojou agresiou ukázalo, že nerešpektuje medzinárodné právo, územnú celistvosť a nezávislosť Ukrajiny, hoci sa k nej samo v roku 1994 zaviazalo. To z neho robí nepredvídateľného partnera aj pre ostatné štáty.

Ešte pred začatím vojny Rusko žiadalo, aby sa NATO vrátilo do svojich hraníc z roku 1997 – teda pred rozšírením o krajiny východnej Európy, medzi nimi aj o Slovensko. Žiadalo tiež, aby aliancia stiahla vojakov z Bulharska a Rumunska.

To by de facto znamenalo, že východoeurópske štáty by si nemohli slobodne vyberať zahraničných partnerov a spojenectvá – prišli by tak o časť svojej suverenity.

Začiatkom marca 2022 Rusko zverejnilo zoznam „nepriateľských štátov“, na ktorý okrem iných zaradilo aj krajiny Európskej únie, a teda aj Slovensko. V neposlednom rade, ruské bombardovanie západnej Ukrajiny priblížilo vojnu na 200 kilometrov od slovenských hraníc.

### Prečo je dôležité, že Európska únia prijala ekonomické aj politické sankcie?

Európska únia uvalila na Rusko sankcie, aby obmedzila jeho schopnosť financovať nezákonnú a neoprávnenú agresiu voči Ukrajine. Okrem toho je ich zmyslom docieľiť, aby politici zodpovední za inváziu niesli náklady za svoje rozhodnutia.

Únia preto obmedzila prístup Ruska na kapitálové trhy, vylúčila sedem ruských bánk z platobného systému SWIFT, zakázala vývoz určitých tovarov a zavrela nebo pre ruské lietadlá. Plánuje tiež postupný koniec dovozu ruskej ropy, diskutuje aj o stopke na plyn.

Členské štáty tiež zmrazili majetok a zakázali cestovanie vybraným ruským politickým lídrom, poslancom Štátnej dumy, vysokopostaveným úradníkom, ale aj oligarchom.



Tím mládežníckej organizácie KERIC a Martin Dráb (vpravo hore)

# Ako v malom meste na Kysuciach vznikla veľká sieť pomoci

**Ubytovanie, zoznamovacie stretnutia, zisťovanie potrieb: obyvateľom Čadce sa za krátky čas podarilo vytvoriť systém pomoci pre Ukrajincov. Jeho súčasťou je aj uvedenie, že prílišná podpora môže niekedy viac uškodiť než pomôcť.**

**Text a foto: Jana Gombošová**

Martin Dráb z Čadce sa 3. marca – teda týždeň po ruskej invázii na Ukrajinu – vybral na ukrajinsko-slovenské hranice, aby tam niekoľko dní nepretržite pomáhal.

„Človeka to úplne chytí, ani nepotrebuje oddychovať. Niektorú noc som prešpal v aute, alebo som spal s ľuďmi na úteku v stane. Robil som, čo bolo treba – pomáhal s kuframi, informoval, dohadoval dopravu aj ubytovanie,“ vymenúva mladý stolár.

Na hraničnom priechode vo Vyšnom Nemeckom nebol za žiadnu organizáciu, len sám za seba. Do dobrovoľníckej práce však „natiahol“ mnohých ďalších.

„Zapájali sa moji kamaráti a známi odvsadiaľ. Ponúkali odvoz aj nehnuteľnosti, ktoré mohli poskytnúť. A to

všetko začalo len na mojom osobnom profile na Facebooku. Išlo to ako po masle. Nikto nepovedal nie, ľudia sa sami hlásili. Všetci chceli pomôcť, ako vedeli, a stále sa zapájali ďalší. Bolo to super,“ spomína si Martin na rozrastajúcu sa sieť pomoci.

Na podporu Ukrajincov využíval každú situáciu, aj obyčajný moment, keď sa na chvíľu vracal domov. Vtedy sa nahlásil do zoznamu dopravcov a vzal so sebou ľudí, ktorí sa potrebovali niekam odviezť.

## Integrácia

Keď sa situácia na hraniciach stabilizovala a logistiku prebral štát, začalo byť akútnejšie pomáhať ľuďom z Ukrajiny s integráciou v miestach, kde našli útočisko. Tak to bolo aj v Čadci. Martin tu zháňal prichádzajúcim ubytovanie a pomáhal im vybavovať doklady.

„Je tu aj jedna 93-ročná babička z Charkova na vozíčku, ktorú som viezol na cudzineckú políciu. Papiere sa nám podarilo vybaviť až na tretíkrát. Prvýkrát ma poslali späť, že bez nej osobne to nepôjde. Druhýkrát sme to nestihli, s imobilnou starenkou nás otočili, lebo bolo pár minút pred záverečnou. Úspešní sme bolo až na tretíkrát,“ hovorí.

S dobrovoľníkmi, ako je Martin Dráb, spolupracuje mesto aj miestne neziskovky. Patrí medzi ne aj KERIC – mimovládna mládežnícka organizácia pre ľudí z regiónu Kysuce. V roku 2003 ju v Čadci založili Mirka Petriková

a Ivka Hrušková. Ako mnohí iní, aj oni dnes svoje aktivity rozšírili o pomoc ľuďom z Ukrajiny.

„Na začiatku som cez Martina Drába hostila rodinu, od ktorej som sa dozvedela o ďalších ľuďoch, ktorí sem prichádzajú. Tak sme sa rozhodli, že zorganizujeme ich stretnutie. Prišlo sedemdesiat Ukrajincov, nečakali sme, že ich príde toľko. Takto však vznikol priestor, kde mohli komunikovať svoje potreby,“ vraví Mirka.

KERIC má so stretnutiami rôznych ľudí skúsenosti, a tak vedeli, ako ich pripraviť tak, aby boli efektívne. Predsa len, pre málokoho je jednoduché len tak prísť a rozprávať sa s cudzími.

„Rozmiestnili sme v priestore tzv. tematické stoly, na ktorých boli papieri s témami ako ubytovanie, práca alebo voľnočasové aktivity. Každý teda vedel, o čom sa bude za tým-ktorým stolom rozprávať. Rovnako mali ľudia možnosť napísať pri každom stole otázky, ktoré ich trápia, aby sme vedeli, čím sa máme zaoberať,“ opisuje Mirka Petriková.

Podobné stretnutie zariadila aj pre Slovákov, ktorí prichádzajú ľudí z Ukrajiny. Navzájom sa podelili o skúsenosti a lepšie tak vedeli, na čo sa zamerať. Takto napríklad narazili na dvadsaťdvaročnú Oľu z Charkova, ktorá prekladá z angličtiny a nemčiny. Spojili sa s národnou agentúrou Erasmus plus, aby mohli takýchto ľudí angažovať ako dobrovoľníkov.

## Potrebuju zmysel

Napriek tomu, že stretnutie sa KERIC-u podarilo, tím pochopil, že nemá veľký zmysel robiť takéto aktivity bez konkrétneho cieľa. „Nie každý sa chce stretávať len tak a je to úplne prirodzené. Veľakrát si neuvedomujeme, že títo ľudia odišli z domovov s jednou igelit-

kou a možno sa už nebudú môcť vrátiť. Neprišli k nám na spoločenskú akciu, potrebujú riešiť svoje potreby. Keď ich vedia jasne pomenovať, vieme im pomôcť. Musia však mať možnosť voľby. Kto chce, cestu si nájde, no netreba tlačiť na pílu,“ hovorí Mirka.

Martin ju dopĺňa, že mnohí prichádzajúci sa nechcú s ostatnými stretávať aj preto, lebo vždy počujú to isté, a síce, aká zlá je situácia na Ukrajine. „Nerobí im to dobre. Potrebujú mať aj iné podnety a myšlienky, nechcú sa stále iba rozprávať o tej tragédii.“ Mnohí utečenci preto túžia čo najskôr pracovať a zamestnať si niečím hlavu.

## Aj príliš pohostinnosti škodí

V Čadci sa osvedčil aj systém ubytovania pre ľudí v núdzi. „Vďaka dobrovoľníkom, ktorí všetko zmapovali, to na Kysuciach ide dobre. Máme vlastnú databázu ľudí, ktorí poskytli alebo poskytujú ubytovanie. Je však nutné stanoviť si pravidlá. Nie každý môže utečencov hostiť dlhodobo,“ hovorí spoluzakladateľka KERIC-u.

Ich mládežnícke centrum dlhodobo umiestňuje dobrovoľníkov z iných krajín do rodín, má teda skúsenosť so sprostredkovaním ubytovania.

„Ukázalo sa nám, že sú nevyhnutné vopred stanovené podmienky. My Slováci sme síce pohostinní, no niekedy až priveľmi. A tým pádom nevieme druhých prichýliť dlhodobo – po týždni alebo dvoch týždňoch vyhoríme. Nevidíme rozdiel medzi hosťovaním a návštevou. Mnohí do toho dávajú priveľa energie. Preháňa sa to so starostlivosťou, sme premotivovaní. Človek však takéto nasadenie dlhodobo nevydrží,“ upozorňuje Mirka.

## Tamagotchi

Mnohí hostitelia si tak z ľudí, ktorých k sebe prichýlili, urobili v dobrej viere tamagotchi – niekoho, o koho sa treba starať. Sebakriticky to potvrdzuje aj Silvia, ktorá vo svojom byte ubytovala devätnásťročnú Angeliku.

„Doslova sme si ju adoptovali. Máme tri dcéry a Aliku máme ako štvrtú. Priznávam, zo začiatku sme ju mali naozaj ako to tamagotchi – všetko sme robili za ňu. Zžila sa s nami, deti ju prijali, no všimli sme si, že začala stagnovať.“

Silviina rodina chcela Angeliku dostať na vysokú školu, doma na Ukrajine totiž študovala medicínu. Nateraz sa to však kvôli problémom s dokladmi nepodarilo. Dúfajú však, že Angelika by mohla ďalej študovať v septembri. A čo dovtedy?

„Povedala, že sa bude učiť po slovensky. No ja som si uvedomila, že to nemôžem dovoliť – je to primálo. Preto jej hovorím, že musí začať niečo robiť. Aj tento ‚dočasný život‘ treba niečím vyplniť a prichádzajúcich zapojiť. Nesmieme z nich urobiť nesamostatné bytosti, ktoré sú na nás odkázané,“ vraví Silvia.



# Ruska žijúca na Slovensku: Cítim hanbu vždy, keď sa ma niekto opýta, odkiaľ som

**„Ruskú vládu vnímam ako nádor zla, ktorý presiakol všetko. Ako zhubná metastáza. Ak zmena nastane, krajina sa z toho bude liečiť roky,“ hovorí Ruska žijúca v Bratislave. Z domova odišla na prahu dospelosti, keď sa rozhodla študovať v zahraničí.**

**Text: Jana Gombošová  
Ilustračné foto: Pexels**

## Odkiaľ pochádzate?

Narodila som sa v malom mestečku v čiernomorskej oblasti neďaleko mesta Krasnodar. Tu som žila sedemnást rokov.

## Prečo ste sa rozhodli odísť z Ruska?

Vždy som cítila, že v Rusku nechcem zostať, nevidela som tam pre seba perspektívu. Čím som bola staršia, tým viac som vnímala aj politické dôvody. Toto všetko navzájom veľmi úzko súvisí.

## Mali ste sotva osemnásť, kam ste išli?

Podala som si prihlášku na štúdium do Fínska, kde v tej dobe ľudia z tretích krajín mohli študovať zadarmo. Prijali ma, dostala som štipendium a v roku 2011 som tam odišla.

## Ako vnímali ruských študentov vo Fínsku?

V tej dobe to bolo úplne v pohode. Fínsko je pre Rusov obľúbenou voľbou na štúdium. Je ich tam mnoho, rovnako ako študentov z iných krajín. Zoznámila som sa tu aj s mojím manželom, ktorý je Slovak.

## Preto ste sa rozhodli zostať žiť na Slovensku?

Áno, aj preto. No v prvom rade som si tu našla prácu v kreatívnej agentúre ako editorka. To bol rok 2015. Na Slovensku žijem už siedmy rok a mám tu nielen manžela, ale aj množstvo slovenských priateľov. Cítim sa tu doma.

## Ako vnímala vaša rodina to, že sa nechcete vrátiť domov?

Mám malú rodinu – iba rodičov, starých rodičov a tetu. Sme stále v kontakte. Cítim, že stále dúfajú, že sa niekedy vrátim. Ale na strane druhej mi lepší život želajú. Boli hrdí na to, že idem študovať do zahraničia. Predsa len, som prvou z rodiny, ktorá sa rozhodla ísť do sveta. Vedeli, že je to pre mňa dobrá príležitosť. No asi nepočítali s tým, že sa nevrátim.

Chodím ale domov pravidelne na návštevu. Teda, chodila som... Začalo to korunou, pre pandémiu som rodinu nevidela 3 roky. Toto leto som mala v pláne konečne ísť za nimi a potom prišla táto hrôza. Nevieam, ako dlho ich opäť neuvidím.

## Keď ste odišli z Ruska, boli ste veľmi mladá. Spomínate si ešte na to, v akom nastavení bolo vaše

## Vojna na Ukrajine od A po Z (otázky a odpovede)

Všetko, čo ste chceli vedieť o ruskej invázii u nášho suseda.



### Čo budú sankcie znamenať pre nás?

Analytici Ministerstva financií v marcovom odhade predpovedali, že invázia Ruska na Ukrajinu spomalí tohtoročný rast slovenskej ekonomiky na 2,1 percenta. Očakávajú, že na určitý čas sa takmer úplne zastaví vývoz tovarov do Ruska, Bieloruska a na Ukrajinu.

V tzv. základnom scenári predpokladajú tiež problémy vo svetových dodávateľských reťazcoch, pokles reálnej mzdy a infláciu – teda zvyšovanie cien – na úrovni vyše 8 percent.

Ak by vojna a s ňou súvisiace sankcie obmedzili medzinárodný obchod výraznejšie, rast HDP sa podľa analytikov môže tento rok spomaliť na 0,4 percenta a inflácia, naopak, vyšplhať na 9,3 percenta.

### Prečo je dôležité vydržať aj náročnejšie dôsledky sankcií?

Sankcie demokratického spoločenstva majú Rusku citelne zvýšiť náklady na vojnu a zabrániť, aby pokračovalo v agresii voči Ukrajine.

V porovnaní s utrpením Ukrajincov, ktorí vinou Ruska zbytočne zomierajú a trpia stá miliardové – ak nie biliónové – škody na zničenej infraštruktúre svojej krajiny, sú dopady sankcií na Slovensko marginálne.

Môžu však prispieť k tlaku na Rusko, aby ukončilo inváziu a stiahlo svojich vojakov z Ukrajiny. Takáto pomoc susednému štátu je našou morálnou povinnosťou. Je však aj v záujme Slovenska, ktoré by v prípade ruského úspechu malo na východnej hranici agresora.

Niektoré sankcie nám ako krajine môžu z dlhodobého hľadiska dokonca pomôcť, hoci sa s nimi spájajú nárazovo zvýšené náklady. Napríklad, postupné zbavovanie sa ruskej ropy a plynu zníži našu závislosť od režimu, ktorý využíva dodávky energií ako geopolitickú zbraň.

## Vojna na Ukrajine od A po Z (otázky a odpovede)

Všetko, čo ste chceli vedieť o ruskej invázii u nášho suseda.

### Prečo Slovensku zaručuje bezpečnosť členstvo v NATO?

Severoatlantická aliancia (NATO) je politicko-vojenské spoločenstvo štátov, ktoré spolupracujú pri vzájomnej obrane. NATO vzniklo v roku 1949, sídli v Bruseli a aktuálne doň patrí 30 krajín – medzi nimi aj Slovensko.

Aliancia funguje na princípe, podľa ktorého napadnutie jedného člena znamená napadnutie všetkých členov. Potenciálny agresor sa tak dostáva do konfliktu s ďalšími 29 štátmi NATO, medzi ktoré patria napríklad Spojené štáty americké, Veľká Británia, Francúzsko či Nemecko. Ruské investície do obrany dosahujú ročne 60 až 70 miliárd dolárov. Celkové výdavky krajín NATO na obranu presahujú 1000 miliárd dolárov – teda viac ako desaťnásobok ruských.

Bezpečnostný poradca amerického prezidenta Jake Sullivan Rusku odkázal, že USA sú ako najsilnejšia armáda NATO pripravené brániť „každý centimeter“ aliančného – teda aj slovenského – územia.

Po ruskej invázii na Ukrajinu NATO posilnilo ochranu svojho východného krídla – štátov Pobaltia, Poľska, Rumunska, Bulharska ale aj Slovenska. Slovenskú protivzdušnú obranu posilnili štyri protiraketové systémy Patriot, ktoré nám zapožičali Nemci, Holanďania a USA.

### Ako sa žije ľuďom v Rusku?

Štatistiky, ktoré porovnávajú kvalitu života v rôznych krajinách, ukazujú, že Rusko vo väčšine ukazovateľov výrazne zaostáva za priemerom krajín EÚ, ale aj za Slovenskom. Vplyvom ekonomických sankcií sa tento rozdiel môže ešte viac zväčšiť.

Kým Slovensko v roku 2019 dosiahlo HDP na hlavu v štandarde kúpnej sily takmer 32-tisíc eur, údaj pre Rusko hovorí o niečo vyše 27-tisíc eurách a pre Nemecko o vyše 53-tisíc eurách.

Priemerná mzda v Rusku je asi o polovicu nižšia než na Slovensku a tretinová oproti priemeru krajín EÚ. Rusko má tiež výrazne vyššiu príjmovú nerovnosť a naopak, nižšiu produktivitu práce.

Rusi sa v priemere dožívajú o šesť rokov menej než Slováci a majú tiež výrazne vyšší počet vrážd aj samovrážd na 100-tisíc obyvateľov. Naopak, ruskí žiaci majú oproti tým slovenským lepšie skóre vo vedomostných PISA testoch.

### Okolie? Do akej miery ste vtedy vnímali Putinovu propagandu?

O tejto téme sme sa doma veľmi ne bavili. No keď prišlo Rusko na Krym, bol to pre mňa šok. Rovnako ako fakt, že moji rodičia to brali tak normálne. Ale nebola to len ich reakcia, mnohí to brali ako samozrejmosť a víťazstvo. Niečo, čo do ľudí vstúpilo po generácie – rozprávku o veľkom a silnom Rusku.

Mne to však od začiatku nedávalo zmysel. Ako môže niekto len tak prísť do cudzej krajiny a povedať, že toto je jeho? Rovnako mi nedávalo zmysel, ako ľahko sa to celé „urobilo“. Nepochopiteľné. Mali sme s rodičmi na túto tému množstvo debát. Vlastne to neboli debaty, boli to hádky.

### Vedeli ste sa pri nich na niečom zhodnúť?

Žiaľ, v politických témach nikdy. Najhoršie to bolo, keď uväznili Navalného (pozn. red.: Alexej Anatolievich Navalnyj je ruský právnik, opozičný politik a politický väzeň, kritik korupcie v Rusku), prežívala som to veľmi intenzívne. Bol to jediný človek, ktorý bol ochotný ísť do boja s Putinom. Jediný, kto mal odvahy. To, ako zareagovala vláda, bolo šialené. Všetko majú pod palcom. Vtedy som si to uvedomila v plnej sile. Nehovoriac o propagande, spravili z neho zlodeja a neviem čo všetko. Uverili tomu mnohí, aj moji rodičia. Keď som sa ho snažila obhajovať, moja vlastná mama sa ma opýtala, kto mi za to platí. Spochybňovala môj názor.

Neviete si predstaviť, aká je propaganda v Rusku silná. Akonáhle máte iný názor, určite vám za to niekto musel zaplatiť. Určite ste agentom Západu. Totálna neúcta voči inému názoru.

### A ako je to s vyjadrovaním názoru v ruských domácnostiach? Je aj tam prítomný strach z odpočúvania, ako to bolo aj v Československu, keď boli pri moci komunisti?

Áno, majú strach vyjadriť svoj názor. U vás to skončilo a u nás to jednoducho pokračuje. Vlastne sa to s nami vlečie už od čias Stalina. Je to kolektívna trauma. Neskončilo to, ani keď zanikol Sovietsky zväz. Ľudia majú v sebe stále strach a ten sa posúva generačne ďalej.

To, ako vie Ruská vláda zastrašovať, je teraz zreteľne vidieť na zmenách reakcií ľudí ohľadom vojny na Ukrajine. Keď sa 24. februára všetko začalo, veľké množstvo Rusov dávalo na sociálne siete statusy odsudzujúce inváziu. Akonáhle sa však pridával celý svet a všetko začalo eskalovať, okamžite vznikol zákon, aby ľudí umlčali.

Zákon hovorí o tom, že ľuďom, ktorí vyjadria nesúhlas s útokom na Ukrajinu, hrozí až pätnásť rokov väzenia. Zaovalili to ako trest za „klamlivé správy o ruskej armáde, diskreditáciu ozbrojených síl a za výzvy na sankcie“. A čo je najšialenejšie, ten zákon platí aj spätne. Čiže aj ľudia, ktorí niečo napísali na sociálne siete pred jeho schválením, môžu byť stíhaní.

„Propaganda dá človeku veľa možností, rôzne verzie a on potom začne váhať a spochybňovať všetko. Aj evidentnú pravdu,“ hovorí o situácii vo svojej krajine ruská občianka, ktorú volajme Vera.

Takto vás naučia budovať si v sebe strach. Nikto vám nevie zaručiť, že za vyjadrenie svojho názoru nebudete stíhaný, pretože to stíhanie sa môže diať aj spätne. Potom podliehate paranoidnej samocenzúre.

### Je možné zdieľať s rodinou a priateľmi svoje názory na vojnu aspoň v rámci súkromnej komunikácie?

Všetci, s ktorými som sa bavila, sa rozprávajú opatrne, a to aj v súkromnej komunikácii. Je to vo vzduchu, ale nikto to nahlas nepovie. Ľudia majú paranoju, nech už ide o online priestor alebo o telefóny. Bolo množstvo prípadov, keď policajti na ulici zastavili ľudí, zobrali im mobil a kontrovali ich konverzácie – komu a čo písali. Napríklad sa tak dialo v Moskve a Petrohrade.

Aj moja babka je ustráchaná. Nedávno som jej posielala nejaké odkazy na články o vojne a napísala mi, že ich ide radšej vymazať.

### Vedia sa teda ľudia v Rusku dostať k nejakým hodnoverným informáciám?

Nezávislé médiá v Rusku sú blokované. Ale ak vedia, ako blokovania obísť technicky, tak áno.

### Vrátim sa k starej mame, ktorú zaujímali články ohľadom Ukrajiny. Má iný názor ako vaši rodičia, ktorí veria Putinovi?

Áno, je to taký paradox, že starí rodičia tomu rozumejú a moji rodičia nie. Môj dedko dokonca prestal pozeráť televíziu. Vraj sa to nedá. To, čo vysielajú, mu nedáva zmysel. Starí rodičia pritom

nemajú extra technické zdatnosti, ne riešia veľmi internet, ale aj tak tomu rozumejú. Stoja si za tým, že vojna proti Ukrajine nie je správna vec a sú z toho šokovaní. Toto ma v porovnaní s mojimi rodičmi fascinuje.

Pri tejto téme som sa však naposledy aj zasmiala. Keď sme sa s dedom bavili o ruskej televízii, povedal, že jediné, čo by si pozrel, je Labutie jazero. Pýtala som sa, prečo. Vysvetlil mi, že keď sa deje niečo veľké, niečo, o čom ruská vláda nechce hovoriť, tak v televízii zmätujú, nevedia, čo majú vysieláť a idú tam divné veci. Ako keď zomrel Brežnev a v hlavnom vysielaní išlo Labutie jazero.

### Mnoho ľudí obviňuje Rusov, že sa nepostavili Putinovi skôr a že dnes nevyjdú do ulíc.

Veľa Rusov cíti hanbu a hnev za to, čo sa deje. Nie je to vojna Ruska, ale vojna Putinovej vlády a jeho šialenej ideológie. Tisíce protestujúcich vyjadrili svoj postoj, medzi nimi množstvo známych osobností z oblasti kultúry. Ukrajina má však plné právo hnevať sa na nečinnosť Rusov. No to, aby vyšli všetci ľudia v Rusku do ulíc, nie je také jednoduché. Ak ste tam nežili, neviete si predstaviť, aká vie byť propaganda a zastrašovanie silné. Tá sila je neuveriteľná.

Najmä po tom, ako masívne zareagoval svet, zareagovala aj ruská vláda obmedzením slobody slova takpovediac na nulu. Zrazu človek bojuje sám so sebou, so svojím strachom. Svet na neho tlačí, aby išiel do ulíc, vláda ho zastrašuje. A aj keď s ňou nesúhlasí, uvedomuje si, že je doma, no zároveň nie je v bezpečí. Všetko je zrazu jeho vina, valí sa to zo všetkých strán. Ľudia preto nevedia, čo majú robiť. Cítia sa bezmocní.

Je na to taký výstižný termín – „learned helplessness“ (z angličtiny: naučená bezmocnosť). Je to stav, keď je človek presvedčený o tom, že nič nezmení. Myslím si, že ho má veľa Rusov. Naučili sa byť bezmocnými. Aj vo veciach, kde by reálne vedeli urobiť nejakú zmenu, tak ju neurobia, lebo sú presvedčení o tom, že nič nedáva zmysel.

### Ako to vnímate vy - Ruska žijúca v Európe?

Spomeniem ako príklad protesty za Jána a Martinu v Bratislave. Bola som tam a zažívala doslova politicko-kultúrny šok. Prvýkrát som pocítila, aké je to byť na proteste, kde mi za to nič nehrozí. Bol to pre mňa absolútne nový, až neuveriteľný pocit. To je sila slobody, ktorú si mnohí na Slovensku možno ani neuvedomujú – môcť si bez trestne vyjadriť názor. Keby sa takýto protest udial v Rusku, je veľmi pravdepodobné, že vás zavrú, prídu si po vás o mesiac, budete mať problémy v škole, v práci, dostanete pokutu alebo iný trest.

Toto sa s nami nesie od Sovietskeho zväzu. Strach a paranoja, ktoré sú silno zabudované v ruskej DNA. Neviete to zmeniť zo dňa na deň a povedať si, že už sa nebojíte a idete proti Putinovi bojovať.

## Čo bolo najsilnejšou zbraňou ruskej propagandy, aby presvedčila nepresvedčených?

Používajú všetko. Klamú, prekrúcajú fakty. Ešte aj sankcie, ktoré Rusko dostalo ako trest za to, čo pácha, vysvetľujú ako pomstu Západu. Sú schopní prekrútiť aj nepriestrelné dôkazy tak, že je vám z toho nevoľno. Ja už žiadne ruské médiá, ktoré sú kontrolované štátom, nesledujem, lebo je to taká špina, že človek má potrebu si z tých klamstiev opakovane vydrhnúť oči a uši.

Nedávno sa ma kamarát zo Slovenska pýtal, ako je možné, že niekto neverí reálnemu videu, kde umierajú ľudia. Propaganda ti dáva falošné vysvetlenia a interpretácie faktov. Dvaja ľudia sa môžu pozeráť na ten istý záber, no každý si ho môže vyložiť inak. A ak tomu uverí, veľmi ťažko prelomíte jeho presvedčenie. Aspoň mne sa to nikdy nepodarilo.

## Máte nejaký príklad, kedy ste to skúšali?

Napríklad moji rodičia. Na vojnu na Ukrajine mi vždy povedia, že vraj „to nie je také jednoznačné“. Spochybňujú všetko, aj pravdu. Toto je dôsledok propagandy, ktorá na nich celoživotne pôsobí. Terajšia propaganda totiž nemá len jednu teóriu. Propaganda dá človeku veľa možností, rôzne verzie a interpretácie. On potom začne váhať a spochybňovať všetko. Aj evidentnú pravdu.

## Aká bola vaša reakcia, keď sa to začalo diať?

Ako som spomínala, už od momentu uväznenia Alexeja Navalného som cítila veľký hnev a bezmocnosť. To bol moment, keď som prestala čítať správy. No keď som zachytila, že ruské vojská sa začínajú sťahovať k hraniciam Ukrajiny, nenapadlo mi, že to povedie k takémuto brutálnemu útoku. Neverila som, že toto sa môže stať.

A aj keď sa to stalo, stále som tomu neverila. Stále mi to pripadalo ako niečo surreálne. Bol to šok. Ďalšou mojou reakciou bol hnev a postupne prihádzal pocit hanby. Ťažko sa ten pocit opisuje – vedomie, že mám ruský pas a prepojenie s tou hrôzou.

## Ako spracovávate túto situáciu v bežnom živote?

Snažím sa byť čo najviac užitočná. Globálne neviem zmeniť nič, ale aspoň na lokálnej úrovni môžem niečo urobiť. Stále hľadám, ako ešte by som vedela pomôcť.

Predtým som nebola veľmi angažovaná. Teraz je pre mňa dobrovoľníctvo veľmi dôležité. Vďaka tým drobným krokom cítim, že mám aspoň niečo pod kontrolou. Pomáha mi to proti silnej úzkosti, ktorú som mala na začiatku vojny.

Keď som išla pomáhať na hranice, všimla som si na sebe, že tú úzkosť už necítim.

Lebo som tam, robím niečo a pomáha mi to. Aj drobné aktivity dávajú zmysel. Pre druhých aj pre seba.

## Aké to bolo na slovensko-ukrajinských hraniciach, keď ste prišli ako Ruska do kontaktu s ľuďmi, ktorí utekajú pred armádou vašej krajiny?

Je pre mňa veľmi ťažké, keď mi niekto povie, že sú to „moji ľudia“. To nie sú moji ľudia. Ale áno, podľa pasu je to tak a rozumiem tomu. No ja, ako aj mnohí moji krajanovia, cítim spolupatričnosť s ľuďmi na Ukrajine. Moja pozícia nie je stanovená tým, aký mám pas. Patrím jednoducho k ľuďom, ktorí zdieľajú tie isté hodnoty ako ja.

Vnímala som to tak aj na hraniciach. Tam som absolútne vyplula svoje ego. Seba som neriešila a stotožnila som sa s ľuďmi tam. Keď hovorili, že sa hnevajú na Rusov, tak som s nimi zdieľala ten hnev. Rovnako ako ďalšie emócie. Na tomto mieste som zažila veľa dobra a ľudskosti.

## Ako sa cítiš, keď odpovedáš na otázku odkiaľ si?

Všeobecne, keď sa ma v tejto dobe niekto opýta, odkiaľ som, vždy pocítim veľkú hanbu. Je to ťažká chvíľa. Vždy si predtým, ako odpoviem, musím dať pauzu. Potom sledujem tú reakciu a som pripravená aj na to, že bude negatívna.

## Stretli ste sa aj s takou?

Nestretla som sa s priamou negatívnou reakciou, ale stále na tú chvíľu čakám a myslím si, že raz príde. Zatiaľ mám však len pozitívnu skúsenosť. Len jedna bola taká neutrálna.

Keďže mnoho Ukrajincov rozpráva aj po rusky, snažím sa pomáhať s prekladom. Dobrovoľníčim v centre na Bottovej v Bratislave, kde sa popri pomoci rozprávam s ľuďmi. Keď sa ma nedávno opýtali, odkiaľ z Ukrajiny som, bolo veľmi ťažké priznať, že nie som Ukrajinka ale Ruska. Jedna pani mi v takejto chvíli povedala, že chápe ťažobu toho priznania a poďakovala sa mi za to, že tam pomáham. To mi pomohlo. Starší pán, ktorému som prekladala, po odpovedi odkiaľ som bez slova odišiel. Bolo to bolestivé, ale rozumiem mu.

Niektorí Ukrajinci mi povedali, že nie všetci Rusi sú zlí. To pre mňa veľa znamená, lebo viem, že síce majú právo na nenávisť, ale nenechajú sa ňou zaslepiť. Je to dôležité. Keď sa toto celé skončí, musíme myslieť na to, čo v nás ostane.

## Rusofóbia vo svete narastá.

Áno, a to prihráva ruskej vláde. Oni už v rámci svojej propagandy dávno tlačia do ľudí, že vo svete vládne rusofóbia, čo samozrejme nedávno nebola pravda. Dnes to pravda je – z pochopiteľných dôvodov. Prirodzená reakcia ľudí teraz potvrdzuje doterajšie bludy ruskej vlády, ale fakt, že to spôsobili oni, samozrejme, zamlčujú. A tak môžu ukazo-

vať prstom na Západ a hovoriť: vraveli sme vám, oni vás nenávidia. Spolu so sankciami a dezinformáciami tak robia z Ruska obeť a nezorientovaní ľudia, ktorých, žiaľ, nie je málo, sú v tom viac a viac utvrdení.

## Ak si predstavíme, že vláda Vladimíra Putina bude minulosťou, môže sa podľa vás Rusko zmeniť k lepšiemu?

Môže, ale bude to bolestivá zmena. A bude to trvať dlho. No aby sa niečo mohlo začať, musí v prvom rade prebehnúť sebareflexia. Bez toho to nepôjde. A začať sa musí minimálne tým, že ľudia prestanú byť stíhaní za to, že majú svoj názor.

V týchto časoch je ťažké si predstaviť Rusko iné. Také, ktoré som ešte nikdy nezažila – slobodné, spravodlivé, demokratické. Ale verím, že aj to niekedy bude. Ruskú vládu vnímam ako nádor zla, ktorý presiakol všetko. Ako zhubná metastáza. Ak zmena nastane, krajina sa z toho bude liečiť roky.

## Vojna sa však deje aj u nás. Dezinformačná scéna je v rozkvetení, ľudia sa polarizujú podobne, ako tomu bolo počas pandémie. Čo môžeme urobiť my?

Môžeme prestať robiť skratky. Je ľahké vymedziť sa na MY a ONI. Povedať jednoznačne, že Rusi sú zlí. Aj keď Ukrajinci na to teraz majú plné právo. No keď zapnem racio a empatiu a pokúsim sa odstúpiť od silnej emócie v sebe, uvedomím si, že nie všetci sú rovnakí. Snažiť sa o pochopenie v takejto situácii je obrovskou prácou.

Ak ale chceme, aby Rusi začali niečo robiť vo svojej krajine, je dôležité takto premýšľať a negeneralizovať. Aby niečo urobili, musia cítiť podporu aj zvonku. Aj mne dodáva silu, keď viem, že ma ľudia neberú ako zosobnené Rusko a keď nie som sama. Cítim viac energie, viac sa zapájam, som otvorenejšia, lebo aspoň odniekiaľ cítim podporu. Akceptácia človeku dodá silu, ktorú potrebuje.

*\*Redakcia má k dispozícii celé meno respondentky, z bezpečnostných dôvodov ho však nezverejňujeme a používame iba ilustračnú fotografiu.*

## Vojna na Ukrajine od A po Z (otázky a odpovede)

Všetko, čo ste chceli vedieť o ruskej invázii u nášho suseda.

### Aký je rozdiel medzi životom v demokratickej krajine a životom v Rusku?

Uznávaná organizácia Freedom House zaraduje Rusko medzi neslobodné krajiny, zo 100 bodov získalo v hodnotení politických práv a občianskych slobôd len 19. Pre porovnanie: Slovensko je s 90 bodmi označené ako slobodná krajina.

„Pomocou lojálnych bezpečnostných zložiek, servilného súdnictva, kontrolovaného mediálneho prostredia a zákonodarstva pozostávajúceho z vládnucej strany a poddajných opozičných frakcií je Kremel schopný manipulovať voľby a potláčať autentický nesúhlas,“ uvádza think tank.

Podobne analytická jednotka prestížneho britského magazínu The Economist zaraduje Rusko medzi autoritárske režimy po boku krajín, akými sú Etiópia či Zimbabwe.

Mnohí ruskí kritici režimu zomreli násilnou smrťou, medzi nimi novinárka Anna Politkovská, bývalý agent FSB Alexander Litvinenko či ruský audítor Sergej Magnitskij.

Opozičný politik Alexej Navalnyj prežil pokus o otravu novičkom, dnes sedí vo väzení za údajný podvod a pohrdanie súdom. Medzinárodná ľudskoprávna organizácia Amnesty International hovorí o politicky motivovanom odsúdení a Navalného označila za „väzňa svedomia“.

Po invázii na Ukrajinu zanikli v Rusku mnohé nezávislé médiá kritické voči Kremľu, z krajiny odišli desiatky zahraničných korešpondentov. Režim novinárom nariadil vymazať články hovoriace o „vojne“ a nie o „špeciálnej vojenskej operácii“.

Rusko schválilo zákon, ktorý pod hrozbou 15 rokov väzenia zakazuje novinárom aj občanom šíriť „klamlivé informácie“ o armáde. Za klamlivú je pritom považovaná aj informácia o "útoku". Novinári tak v konečnom dôsledku nemôžu kriticky písať. Úrady tiež občanom zablokovali prístup na sociálne siete Facebook a Twitter.



# Príbehy zo slovensko-ukrajinskej hranice

## Ivan z Užhorodu: Povedzte Putinovi, nech ide z Ukrajiny preč

Text: Jakub Stank | Foto: Lucia Hô-Chí

Ivan je šesťdesiatnik z Užhorodu. Prišiel sám v starom svetri, zarastený a s celým svojím životom zbaleným do jednej tašky. Stretli sme sa pri rozhovore s dobrovoľníčkou Dášou. Ivan nás nechcel rušiť, len natiahol ruku s pár drobnými.

„V sklade mi dali túto bundu a vo vrecu som našiel peniaze. Nie sú moje, prišiel som ich vrátiť,“ povedal. Dáša sa rozosmiala a dojala zároveň. „Nechaj si ich, Ivan, budú sa hodiť,“ odvetila.

Keď sme sa chceli s Ivanom porozprávať o jeho živote, roztriasol sa. Spýtali sme sa teda len, ako mu môžeme po-

môcť. „Chcel by som iba tie fotky, čo ste so mnou urobili. A povedzte Putinovi, nech ide z Ukrajiny preč.“

Na druhý deň sme mu dali fotky a Ivan sa tešil, že sme naňho nezabudli. Pripomína nám dedka Večernička so smutným úsmevom. Chcel pracovať, vie po slovensky, aj po maďarsky. Dobrovoľníčky z Kto pomôže Ukrajine mu teda ponúkli, že môže byť ich prekladateľ.

Zrazu je z Ivana nový človek. Stačilo, že sa oholil, ostrihal a má pocit užitočnosti. Prišiel ako človek, ktorý pomoc potrebuje a zrazu ju rozdáva.

## Piers Grundy: Pracoval som na vysokej pozícii v IBM, teraz bývam v stane

Text: Jakub Stank | Foto: Lucia Hô-Chí

Piers je z Londýna. Pár dní po začiatku vojny naplnil doma svoj minivan po strop humanitárnou pomocou a sám sa vydal na 2500 kilometrov dlhú cestu na ukrajinskú hranicu. Skončil vo Veľkých Slemenciach, kde sa ponúkol na pomoc v stánku organizácie Človek v ohrození.

„Nevedeli, čo dokážem, tak mi povedali, že môžem robiť taxikára alebo zháňať naftu do vykurovacích agregátov. Dali mi vestu, dovolili mi rozložiť si stan vedľa nich a odvtedy som tu,“ opisuje svoj nový domov na opačnej strane Európy.

Nikdy nebol dobrovoľník, predtým pracoval na vysokej pozícii v IBM. Vďaka svojej priamosti, ľudskosti a štiplavému humoru sa z neho stal okamžite maskot celého priestoru.

„Každý deň ma tu dačo rozplače. Pred pár dňami som viezol tridsiatnika so 7-ročným synčekom, pýtal som sa ho, ako sa ako muž dostal cez hranicu. Povedal mi, že jeho žena zahynula pri bombardovaní Kyjeva a so synom ostali sami,“ hovorí.

Piers nepomáha iba na mieste, rozbehol zbierku, aby mohol Ukrajincom nakupovať veci podľa aktuálnej potreby. Vyzbieral takmer 6-tisíc eur, z čoho zrazu preňho vznikol záväzok.

„Tie peniaze nie sú moje, musím ich tu použiť, čo znamená, že sa tu asi zdržím dosť dlho. Navyše som robil rozhovor pre BBC, po ktorom som sa dozvedel, že sú na ceste ďalšie peniaze. Takto sa domov už asi nikdy nedostanem,“ smeje sa.





## Ekaterina z Krivoj Rogu: Nečakala som, že moje deti zažijú vojnu

Text: Alina G. | Foto: Lucia Hô-Chí

Ekaterina mala život plný plánov. Chystala sa vydávať. Na jeseň mala nastúpiť do práce. So snúbencom práve kupovali nábytok do bytu, dcérku chceli dať do škôlky. Potom prišla invázia a jej snúbenec ju poslal aj s deťmi preč.

„Na Ukrajine som okrem neho nechala aj mamu a brata, ktorý slúži v Kyjeve,“ hovorí. O svojej domovine rozpráva s veľkým obdivom. O tom, ako sa jej národ zjednotil a doma v Krivoj Rogu si všetci navzájom pomáhajú – teritoriálna obrana, národná garda aj civilní dobrovoľníci.

Pred vojnou nikdy nebola v zahraničí, najďalej sa dostala do Dnepropetrovska.

Slovákov si však pochvaľuje, všetci sú podľa nej dobrosrdeční a stále sa usmievajú a už pomaly začína rozumieť slovenčine. „Myslela som si, že niečo takéto existuje len v rozprávkach. Všetci nám pomáhajú. Poprosila som o šerblík pre malú a za 15 minút mi ho zohnali.“

Jej dcérka je pre ňu všetko a je nešťastná z toho, že musela zažiť vojnu. „Po ceste sem sme veľa plakali, spávali sme na chodbách na zemi. Musíme spraviť všetko preto, aby to skončilo,“ vraví.

Teraz Ekaterina plánuje nájsť si prácu. „Chcem svojim deťom dať slušný život, aj keď je vojna.“



## Natália zo Sumy: Na Slovensku žijú dobrí ľudia, no dúfam, že sa čím skôr vrátíme domov

Text: Alina G. | Foto: Lucia Hô-Chí

Aj keď je Natália na Slovensku aj so svojimi tromi deťmi, nemá ešte dôvod na radosť. Na Ukrajine totiž zostali ďalší jej dvaja synovia aj so svojím otcom.

„Povedali mi, aby som zachránila mladšie deti,“ plače Natália. „Pred vojnou sme boli normálna šťastná rodina. Mali sme všetko. Pracovala som ako kuchárka v škôlke, mali sme vlastné bývanie a plány do budúcnosti. Zrazu som s tromi deťmi na úteku.“

Jej najmladší synček Emil má rok a osem mesiacov, so svojimi najstaršími synmi si každý deň píše a je vďačná, že Rusi už nebombardujú miesto, kde sa nachádzajú. „Na Slovensku sme

tretí deň, som šťastná, že som tu. Ľudia nás tu srdečne prijali, všetci nám pomáhajú. Vôbec sa tu necítim cudzo,“ vraví.

Zlé spomienky má na cestu na Slovensko. Na Ukrajine čakala s deťmi 6 hodín na autobusy, ktoré k nim prišli úplne plné. Vôbec nedúfala, že sa dostanú preč. „Potom si nás všimol mladý muž z obrany a našiel nám miesta v jednom z áut, ktoré šoféroval starší pán. Cesta bola hrozne nepohodlná, no som mu vďačná za to, že nás zobral.“

Aj Natália dúfa, že sa jedného dňa vráti domov. „Aj keď na Slovensku žijú dobrí ľudia, domov je domov. Budem dúfať, že sa tu dlho nezdržíme.“



## Ina z Kyjeva: Ušla som hodinu pred dopadom rakety

Text: Marianna Potanovičová | Foto: Jana Gombošová

Rieka Dneper rozdeľuje Kyjev na dve časti. Lavý breh mesta, odkiaľ Ina pochádza, bol začiatkom marca ešte pomerne pokojný. Centrum však podľa jej slov pripomínalo nočnú moru.

„Je to ako zo zlej videohry. Každú polhodinu je počuť sirény a ľudia skoro vôbec nevychádzajú zo svojich úkrytov. Skrývame sa pod školami, v pivniciach či v metre, ktoré tiež nie je najbezpečnejšie. Stanice totiž neboli vyhľbené veľmi hlboko.“

Po piatich dňoch od vypuknutia vojny sa Ine s rodinou podarilo vystihnúť krátky moment medzi sirénami, aby utiekli. „Vlaky boli preplnené a ľudia sa stoj čo stoj snažili dostať dnu. Na vlakovkej stanici je tak v tlačiacom sa dave oveľa väčšie riziko prísť k úrazu ako v kryte počas ostreľovania.“

Ina vie, o čom hovorí – mala šťastie. Hodinu a pol po tom, čo s rodinou odcestovali, zasiahla hlavnú železničnú stanicu raketa. Našťastie, vybuchla ešte vo vzduchu a nespôsobil veľké škody.

„Rozhodli sme sa odísť, lebo sa veľmi bojím o moju mamu. Obávam sa aj o otca a priateľov, ktorí tam ostali a nemajú auto alebo peniaze dostať sa až k hraniciam.“ Jej sa podarilo vlakom dostať až do Užhorodu. Na hranice ich potom zaviezli miestni dobrovoľníci.

Vo Vyšnom Nemeckom sme ju zastihli čakajúc na známych z Rakúska, ktorí ju tu mali prísť vyzdvihnúť. „Vieš, s týmto asi nik nerátal,“ vraví nám.

„Po dlhé stáročia bola Ukrajina súčasťou rôznych ríš. Žije tu veľa národností, máme tu rôzne regióny, ľudí s odlišnou mentalitou a kultúrou a aj tak sa cítime byť všetci Ukrajinci. Je to niečo unikátne, čo nám nik nezoberie,“ vysvetľuje.

„Ak existuje nejaké nebezpečenstvo zvonku, je úplne jedno, ako sme sa hádali včera – dnes sme všetci zajedno. Je pre mňa úplne fascinujúce pozorovať to. Naša krajina sa teraz formuje. A možno toto je ten čas, kedy si konečne uvedomíme, že nie je žiadna východná, západná ani centrálna Ukrajina. Je iba Ukrajina.“

## Kai z Hamburgu: Aj nám pomáhali, prišiel som bez rozmýšľania

Text: Marianna Potanovičová | Foto: Jana Gombošová

Na slovensko-ukrajinské hranice prišiel z nemeckého Hamburgu. „Rýchlo som vyplnil online formulár, zbalil som sa a na druhý deň som už bol na Slovensku. Bolo to veľmi spontánne,“ opisuje Kai.

Na priechode vo Vyšnom Nemeckom pomáhal so všetkým, čo bolo aktuálne potrebné. Nosil prichádzajúcim batôžinu alebo triedil potravinovú pomoc.

A prečo sem pricestoval až z takej diaľky? „Moja rodina bola kvôli vojne vo Vietname vo veľmi podobnej situácii. Tiež im vtedy pomohlo veľa ľudí z Nemecka. Preto bolo pre mňa úplne prirodzené prísť sem a pomôcť – bez rozmýšľania.“





## Dáša Magurová: Pomáhaj aj keď nezachrániš všetkých, a keď nepomáhaš, aspoň neublížuj

Text: Jakub Stank | Foto: Lucia Hô-Chí

Dáša je Rusínka, k tímu Kto pomôže Ukrajine sa pripojila v záhytnom centre v Humennom. „U nás doma to vždy bolo tak, že sa pomáhalo. Keď sa na dedine bili dvaja opilci, mama ich šla rozdeliť a keď jednému ušiel vlak, prespal u nás do rána,“ spomína si.

Ukrajincov odjakživa vníma ako dobrosrdečných a vďačných ľudí a je smutná z toho, akú reputáciu získali medzi Slováckmi v 90. rokoch. „Hlavne na západnom Slovensku Ukrajincov vnímali ako mafiánov a výpalníkov, aj keď väčšina ľudí žiadneho živého nikdy nestretla. Na východe ich berieme ako svojich.“

Dáša vraví, že nie každý človek je stavný na dobrovoľníctvo. Jedným dychom však dodáva, že pomáhať sa dá všelijako. „Moja sestra napríklad prezdieľala na Facebooku, kde čo treba. Vďaka tomu sa ozval pán a prichýlil rodinu

s deťmi. Toto je na pomáhaní krásne, že má mnoho podob.“

Raz ju zavolali k dôchodcovi menom Jurij, že je rozrušený a zrejme má psychické problémy. Dáša prišla a začala sa s ním rozprávať. Zistila, že Jurij bol na ceste 19 dní v tenkých šušťákoch, chcel sa umyť. Spolu s manželkou noc predtým išli na miesto, kde ich mali ubytovať, no nikto im nedvíhal telefón a museli sa vrátiť do záhytného tábora.

„Spojila som sa s pánom, ktorý to ubytovanie ponúkal a zariadila, aby Jurija aj s manželkou ešte ráno odviezli,“ spomína si. „Keď sa so mnou lúčil, vystískal ma, vybozkával a daroval mi starý zasúvací nôž, vraj pre môjho muža na pamiatku.“

Dáša zdôrazňuje, že si nemyslí, že vtedy urobila čosi svetoborné. „Stačilo ho len vypočuť,“ uzatvára jednoducho.



## Michail: Som Rus a necítim sa byť dobrovoľník. Pomáhať je moja povinnosť

Text: Jakub Stank | Foto: Lucia Hô-Chí

Michaila zastihla vojna vo Švédsku. „Cvičím aikido, s kamarátmi z Košíc sme vyrazili na prvý pocovidový výlet do Malmö a Štokholmu – cvičiť so švédskymi učiteľmi,“ spomína na osudné dni koncom februára.

„Aj keď v Užhorode žijem 24 rokov a mám tam celú rodinu, naspäť domov ma nepustili, mám totiž ruský pas. Ukrajinci sa báli, že budem bojovať za Rusov,“ približuje. Zostal teda pomáhať vo Švédsku.

Ako dobrovoľník chodí prekladať, nosí nepriestrelné vesty na hranice a neoficiálnou cestou sa ich snaží nechať previezť na Ukrajinu spolu s humanitárnou pomocou. Ruský pas preňho nič neznamená. Hanbí sa za to, že má s Ruskom niečo spoločné a vraví, že veľa jeho ruských kamarátov je na tom

rovnako. „V Rusku je totalita, ľudia tam nemôžu len tak povedať, že sú proti režimu.“

Michail sa necíti ako dobrovoľník, pomáhať je preňho morálna povinnosť. „Rozprával som sa s jedným Gruzíncom. Plakal. Vrazil, že doma v Gruzínsku mal dom, biznis, rodinu a Rusi mu všetko zničili. Utekol do Donbasu, začal od začiatku, no Rusi prišli znova. Tak utiekol do Charkova a všetko sa zopakovalo. Tak už len plakal a nevedel, čo má robiť,“ opisuje.

Nie je veľký optimista a má problém nájsť niečo pozitívne na tom, čo sa deje. Verí však v dobrý koniec. „Pred vojnou som si objednal platne, doma ma čakajú nerozbalené. Dúfam, že ich raz budem počúvať.“

## Clowndoctors: Niekedy pri smútiacom netreba robiť nič, stačí s ním byť

Text: Jakub Stank | Foto: Lucia Hô-Chí

Organizácia Červený nos Clowndoctors vyslala klaunov do oblastí, kde je humanitárna kríza a situácia si žiada odľahčenie. Spolupracuje pri tom s ďalšími organizáciami zdravotných klaunov z desiatich rôznych krajín.

„Presne preto sme teraz tu na ukrajinsko-slovenskej hranici. Niečo z našej hlavnej misie – pomáhať deťom po psychickej stránke v nemocniciach, aby sa ich liečebný proces zlepšil – funguje totiž aj tu. Aspoň trochu zjemníme stres, s ktorým deti prichádzajú,“ hovorí Peter Biž.

Jeho kolegyňa Gabriela Rajniaková si spomína na moment, kedy pred nimi ostalo stáť veľa malých detí, pravdepodobne z detského domova. „Kolegyňa vyčarovala z bublín nosy a kým deti čakali na pani, ktorá s nimi prišla, naučili

sme ich kúzla s červenými nosmi. Z hlúčkiku detí, ktoré tam stáli v zime a už aj v tme, bol zrazu zhuk detí, ktoré kúzlili a tešili sa.“

Niektorí ľudia nie sú na takýto nával smiechu pripravení, klauni sa však neboja ani takýchto emócií. „Stalo sa mi, že jedna osamotená 17-ročná dievčinka spustila silný plač, keď nás zbadala. Prísadla som si k nej a keď to zacítila, sklonila sa a plakala ďalej,“ opisuje okamih Zuzana Gibarti Dancáková, tretia z partie kolegov-klaunov.

„Neurobila som nič, len som ju nechala vyplakať sa. Potom sa postavila, pozrela sa na kolegu a spustila rehot. Len to skrátka potrebovala dať von. Ľudia nevedia, čo majú povedať alebo urobiť, ale niekedy stačí nerobiť nič. Stačí len byť s tým človekom.“







# A čo my Slováci?

**Pomoc ľuďom utekajúcim pred vojnou na Ukrajine mnohým nevonía. Ved' kto pomôže nám? Aj my potrebujeme pomoc! Utečenecká kríza však so sebou prináša riešenia nielen pre Ukrajincov, ale aj pre Slovákov.**

**Text: Lucia Pašková  
Foto: Jana Gombošová**

Situácia, keď sem prichádza niekoľko desiatok tisíc ľudí utekajúcich pred vojnou, odkrýva problémy, ktoré sú na Slovensku dlhodobo prítomné a ich riešenia sa odkladali. Je preto dobrá príležitosť využiť súčasnú krízu, aby sa nefunkčné mechanizmy napravili nielen pre prichádzajúcich Ukrajincov, ale aj pre nás.

Prísne posudzovanie štandardov na hygienu, ktoré sú – v porovnaní s inými krajinami EÚ – veľmi vysoké, znemožňuje otváranie nových škôlok, ktoré chýbajú aj slovenským rodičom. Schvaľovanie diplomov zahraničného vzdelania a umožňovanie práce cudzinkám a cudzincom nám môže priniesť zdravotné sestry a lekárov, ktorí nám tak chýbajú v systéme.

Pomoc v hmotnej núdzi nie je pri súčasných zvýšených cenách energií dostatočná na dôstojný život, a tak vzniknú nové podporné schémy, ktoré budú dostupné aj pre slovenských občanov. Peniaze pre ubytovateľov ľudí z Ukrajiny

ny po celom Slovensku nám umožňujú vylepšiť si rodinný rozpočet a veľmi posilnia slovenskú ekonomiku – štandardne by sme za šesť ľudí ubytovaných v trojizbovom byte v Starej Turej 900 eur určite nedostali.

Máme skvelú príležitosť využiť mechanizmy podpory z Európskej únie, aby sme zlepšili situáciu aj našich obyvateľov. Ide len o to, ako ju využijeme.

## Kríza solidarity?

Vojna je stavom neustálej neistoty. Nesmieme však zabudnúť na to, že ľudia ohrození chudobou tu boli aj pred vojnou. Navyše, po dvoch rokoch covidu sa aj na Slovensku prepadlo do stavu núdze oveľa viac ľudí. Človek, ktorý má sám málo, môže len ťažko empatizovať s iným.

Predstavme si to, ako keby sme boli hladní a niekto by rozdával jedlo pred našimi očami a nám by nedal. V takom prípade sa hnev neobracia len voči rozdávajúcemu, ale aj voči prijímateľovi pomoci. Najmä, ak máme pocit, že pozornosť venovaná inému je mne ubratá.

Profesionáli v integrácii a humanitárnej pomoci, ako Andrea Najvirtová a Zuzana Številová, opakovane zdôrazňujú potrebu balancovať pomoc voči prichádzajúcim ľuďom, ktorí utekajú pred vojnou a voči miestnym ľuďom. Problémy miestnych totiž vznikom vojny nikam neodišli. Najviac zmysluplné čerpanie pomoci z Európskej únie by v rámci integrácie myslelo veľkým dielom aj na podporu miestnych.

## Pomoc Ukrajincom nás o nič neoberá

Je potrebné uvedomiť si, že pomoc ľuďom z Ukrajiny nás o nič neoberá. Všetky podporné systémy v prospech ľudí na Slovensku stále fungujú. Okrem dávky v hmotnej núdzi vedia naši ľudia dostať aj podporu v nezamestnanosti, na ktorú ľudia z Ukrajiny teraz nárok nemajú.

Mnohí z utekajúcich (je to aj moja vlastná skúsenosť, keďže sme doma prechodne ubytovávali tri rôzne rodiny) prišli len s malým ruksakom. Ak išli vlakom, nemohli si so sebou zobrať veľa vecí. Väčšinou ide o matky s deťmi a starých rodičov, alebo ľudí so zdravotným znevýhodnením – otcovia a dospelí synovia museli zostať na Ukrajine a čeliť vojne. Kým deti nebudú prijaté do škôl a škôlok, ich mamy nemôžu ísť pracovať a dávka v hmotnej núdzi je často jediný príjem rodiny.

Nezabudnime, že rýchlejšie otváranie materských škôl prinesie úžitok aj slovenským rodinám, a to nielen teraz, aj do budúcnosti. Väčšina ľudí z Ukrajiny sa tam chce vrátiť, hneď ako to bude možné. A ak príde kvôli utečencom k rekonštrukcii štátnych či samosprávnych budov na byty v nižšom štandarde, tieto byty nám tu zostanú.

Úprava pracovného systému, uznávanie zahraničných diplomov a zjednodušenie zamestnávania cudzincov nám aj do budúcnosti umožní zamestnávať skvelých profesionálov, ktorí môžu posúvať našu krajinu.

Solidarita je správna najmä ľudsky. Zároveň je však pre ľudí na Slovensku v mnohom výhodná.

**Autorka je podnikateľka a filantropka.**

## Vojna na Ukrajine od A po Z (otázky a odpovede)

Všetko, čo ste chceli vedieť o ruskej invázii u nášho suseda.

### Aké kroky podnikal Vladimir Putin pred inváziou na Ukrajinu voči iným krajinám?

Ukrajina nie je prvým štátom, na územie ktorého Moskva poslala svojich vojakov. V roku 2008 napadla Gruzínsko po tom, čo sa tamojšia armáda snažila dostať pod kontrolu odštiepeneckej región Južného Osetsku. Päťdňová vojna si vyžiadala stovky obetí, Rusko po nej umiestnilo na územie Južného Osetsku a Abcházsku vojenské základne.

V marci 2014 Rusko nelegálne anektovalo Krym, ktorý dovtedy patril Ukrajine. Predchádzalo tomu obsadenie polostrova ruskými a proruskými ozbrojencami a následne zinscenované referendum, ktoré bolo v rozpore s ukrajinskou ústavou.

V roku 2015 sa Rusko zapojilo do občianskej vojny v Sýrii, podporuje v nej režim diktátora Bašara al-Asada. Aj v tomto konflikte ruská armáda čelila podozreniam, že sa pri bombardovaní dopúšťa vojnových zločinov, pretože používa zakázanú muníciu a útočí na civilistov.

### Ako funguje ruská propaganda?

Ruská propaganda je výsledkom činnosti robustného a roky budovaného aparátu. Jej fungovanie je preto komplexné a rôznorodé. Cieľom je vyvolať informačný chaos, neistotu, nedôveru a cynizmus v čo najširšej časti verejnosti.

Ruská propaganda napríklad operuje s desiatkami príbehov, ktoré vypúšťa často simultánne cez širokú sieť priznaných aj nepriznaných zdrojov. Ich zmyslom nie je presvedčiť verejnosť o nejakej konkrétnej pravde, ktorá by ladila so záujmami Kremľa, ale vyvolať pocit, že pravdou nie je nič, že všetci klamú a nie je možné nikomu dôverovať.

V takto vyvolanom informačnom chaosu je možné verejnosť rýchlo zmiasť a doslova vodiť za nos. Často sa to deje prostredníctvom emocionálnych manipulácií – napríklad emočných príbehov, kde si propaganda vymýšľa rôzne dramatické a obľudné scenáre.

Súčasťou ruskej propagandy je aj potreba desiť a polarizovať. Preto je najčastejším výsledkom pôsobenia tzv. vplyvových operácií pokles súdržnosti a morálky v zasiahnutej spoločnosti.



## Už viem, čo znamená vyplakať si oči

**Jozef Hucman je ITčkár, hobby kuchár a jeden zo zakladateľov charitatívneho občianskeho združenia Pod krídlami anjelov. V rámci neho pomáhajú ľuďom v hmotnej núdzi alebo v iných neľahkých situáciách. Aktuálne pracuje na dvoch väčších dobrovoľníckych projektoch: Charitatívnom knižnom jarmoku a Potravinách pre Ukrajinu.**

**Pred pár týždňami sa vrátil z hraníc, kde ako dobrovoľník vypomáhal spolu s ďalšími kuchármi. Následne svoje zážitky a pocity spísal, aby sa hrany rán obrúsili a toľko nepichali. Aby sa ostatní dozvedeli, pred čím ľudia z Ukrajiny utekajú a aké neviditeľné bremená si so sebou nesú. Aby pochopili význam úsmevu, objatí a nových priateľstiev, ktoré sa nedajú kúpiť.**

**Text: Jozef Hucman  
Foto: Lucia Hô-Chí**

### Jedla bolo dosť, úsmev sa minul

Dorazili sme v sobotu 12. marca o 7:45 a hneď sme dostali úlohu. V noci predtým boli dosť silné mrazy, a tak bolo všetko zamrznuté. Po hodine krájania zamrznutej klobásky do fazulovej polievky mi praskol prvý plúzgier. Išlo sa ale ďalej, pracoval som v úzadí. Nebol preto veľmi čas sledovať okolie a venovať sa utečencom.

Varilo sa v štyroch kotloch plus párky. Dva kotly museli byť stále pripravené na výdaj a v ďalších dvoch sa varilo nové jedlo. Keď bola príprava v dostatočnej miere hotová, išiel som na výdaj. Bolo treba nahradiť kolegu a zároveň viem po rusky tak, aby som sa dohodovil. Medzi ukrajinským a ruským jazykom nie je taký rozdiel. Komunikácia išla plynule.

Prichádzali matky s deťmi, sem-tam nejaký muž alebo starší ľudia. Za jazdy som sa naučil nové slová, ukrajinskú verziu tých ruských: chotyry sosysky = štyri páročky. Alebo: chvátit? dostatno? = stačí? dosť?

Brali si veľmi opatrne. Báli sa toho, či budú mať dosť peňazí. Často sa stáva, že potravinová pomoc smerovaná na Ukrajinu síce na Ukrajinu dorazí, no distribúcia nie je vždy bezplatná. Ľudia preto za ňu musia platiť. Tu potom očakávajú to isté. „Kupujú“ len nevy-

hnutné a len pre deti. Keď ale zistia, že pomoc je bezplatná a ešte ich aj nabalíme na cestu, opadáva z nich časť zúfalstva, osmelia sa a dovoľia si zobrať viac.

Už sme sa naučili, že im treba sem-tam povedať: Vse dlja tebya besplatno = Všetko je pre vás zadarmo.

Dospelých sme utešiť nedokázali, pri deťoch to išlo jednoduchšie. Je veľmi tenká čiara medzi tým, čo si môžeme dovoliť a čo nie, no po čase zisťujeme, ako na to. Niektoré deti sa usmievajú, niektoré sa smejú na celé kolo. Úľava takto prechádza z detí na matku a starú mamu. Začínajú sa smiať aj ony, aj keď si úsmev cez ich sklenené pohľady a slzy razí cestu oveľa ťažšie. No je to tam.

Toto som robil celú sobotu aj nedeľu. Nestíhal som si zásobovať vrecká sladkosťami na rozdávanie a kúzenie pre deti. Hovorí sa, že čím viac úsmevu rozdáš, tým viac ti ostane. Nie je to ale pravda. Rozdal som ho za víkend toľko, že by som sa mal usmievať do konca života. Úsmev sa mi ale minul a prišli slzy.

### To utrpenie ma polámalo a navždy zmenilo

V nedeľu prival utečencov ustal. Šiel som sa preto poprechádzať po areáli a vyliezol spod stanu načerpať slnečné lúče. Videl som, ako funguje logistika,

ako prichádzajú utečenci a sadajú si priamo do autobusu. Zašiel som aj do susedného stanu, kde rozdávali balené jedlo, keksíky, sladkosti, sladené nápoje a minerálnu vodu – do ruky a na cestu.

Vraciam sa späť a vidím plakať ženu otočenú smerom k hranici. Mohla mať tak 45 – 50 rokov. Pozriem sa tým smerom a prichádza odtiaľ chlapec – 18, možno 19 rokov. Objímu sa a žene sa podlamujú kolená. Nevie, či treba niečo vysvetľovať. Fotograf by možno za tú fotku dostal Pulitzerovu cenu. Odfotiť niečo také by možno iným pomohlo uviesť si zúfalstvo, ktoré títo ľudia prežívajú, na druhej strane by to nebolo etické. Hyenizmus. Čo som mal robiť? Odvrátil som zrak a s trasúcou bradou som sa pobral naspäť do stanu. Zaslúžia si pokoj a chvíľku súkromia.

Cestou k stanu som si všimol policajta. Sklenený a vlhký pohľad v tvári mu dopĺňalo len všadeprítomné zúfalstvo. Pýtam sa jeho kolegyne, s ktorou sme sa už predtým zoznámili, čo sa stalo. Ten policajt vraj bol aj s kolegom „na čiare“ a videli, ako mladý otec doviezol svoju rodinu autom. Vložil svoju ženu, ktorá nemala ani 25 rokov, s tromi malými deťmi. Jedno ešte musela držať na rukách. Objali sa, on nasadol do auta a odišiel naspäť. Žena si zrejme uvedomila, že muža už pravdepodobne nikdy neuvidí a skolabovala. Pomohli jej a vzali ju aj s deťmi do autobusu. Nevedela, čo ďalej, kam pôjde, čo bude

s ňou a jej deťmi, či ešte niekedy uvidia svojho otca. Brada sa mi roztriasla ešte viac a aj keď mi už začali vlhnúť oči, ešte som sa udržal.

Vracal som sa teda do stanu a pri tom susedom od nás sa hrala babka so svojím asi ročným vnúčikom v oteplovačkách. Malý medvedík tam behal okolo nej. Krok mal ešte trošku neistý, ale už nepadal. Keď ma zbadal, zastavil sa. Usmial som sa na neho a on sa vybral ku mne. Ruky dal hore. Toto gesto asi deti netreba učiť nikde na svete. Jedným pohľadom som si od babky vypýtal povolenie zobrať ho na ruky. Hneď, ako som ho zdvihol, objal ma okolo krku a ľahol si na moje plece. Začal niečo ševeliť. Boli to zvuky, ako keď pradie mačka. Len ma objal, ako vedel a ležal mi na pleci. Babka sa rozplakala. Vraj vyzerám, ako jeho „papa“ a ešte aj takú istú bradu mám. Nechal som ho, nech si chvíľu oddýchne. Pustil ma po asi dvoch minútach. Rozlúčil som sa s nimi a odbehol do neďaleko stojacich toaliet. Toto už som nedal. Zlomilo ma to a od slz som nevidel otvárací mechanizmus na záchode. Toto bola moja hranica. Sedel som tam desať minút a reval. Vrátil som sa do stanu zapojiť sa do práce. Išlo to ťažko.

Ani teraz o tom neviem hovoriť. Nie nahlas. Potrebujem to však zo seba dostať. Čím viac sa snažím o tom hovoriť, tým sú rany menej ostré. Nebol som vo vojne a nepoznám na vlastnej koži jej priame účinky a utrpenie, no to, čo som zažil a precítil, ma dostalo, dolámalo, požulo a navždy zmenilo.

### Slovo bábuška je ruské a bolí

Keď som sa po dvoch dňoch varenia na ukrajinsko-slovenskej hranici vrátil a napísal predchádzajúce riadky, ešte som nevedel, že nie je koniec. Písal som ich, aby som zo seba dal von tú hrôzu. Hrôzu, ktorá sa do mňa dostala tým, čo som videl. Hrôzu z nevyslovených príbehov.

Po návrate z hranice som sa však zoznámil s jednou ukrajinskou rodinou, ktorú prichýlili tu, neďaleko Banskej Bystrice. Pomáhal som im aklimatizovať sa, zabývať a zaoberať si potrebné veci vrátane práce.

Chodím k nim raz za 2 – 3 dni. Dôvera rastie. Sú vďační za akúkoľvek pomoc a vďaka mojim naozaj dobrým priateľom, ale aj úplne neznámym ľuďom, sa nám podarilo zohnať nielen potrebné oblečenie, trvanlivé potraviny, ale aj obuv, hračky pre deti, školské pomôcky – skrátka pre nás bežné veci dennej potreby.

Býva tu matka, dve deti a stará mama. Áno, volajme starú mamu starou mamou. Slovo bábuška je totiž ruské, toto slovo ju bolí. Práve k nej mám najbližšie. Je neskutočne vďačná, pokorná a najväčšiu radosť má vtedy, keď ma môže učiť variť svoje recepty. Práve počas varenia sa otvorí, rozpráva a plače. Rozpráva mi zážitky z posledných dní

a ja musím počúvať. Pozerám si s ňou fotky, ktoré im prichádzajú z vlasti od tých, čo tam ostali. Zničená krajina, mestá zrovnané so zemou. Tu bola pošta. Tu vedľa nemocnica. Tu škola a tu škôlka. Nie je tam nič, len stavebná suť. Popri ceste ležia mŕtvi, ich tváre sú otočené k zemi. Nestíhajú ich pochovávať. V oslobodených mestách a dedinách sú rozmiestnené generátory a ľudia si chodia nabiť mobily a batérie, aby mohli byť aspoň v provizórnom kontakte na miestach, kde je signál. Nie je tu pitná voda, nie je čo jesť. V bunkroch sa ozývajú plač detí.

Vzal som celú rodinu na kebab, aby prišli na iné myšlienky. Nejedli sme ho na mieste, vzal som ich hore nad Pršiansku terasu, aby som im ukázal nočnú Bystricu. Starká – aj keď nie veselo, ale už aspoň zreteľne a zrozumiteľne – hovorí, že si mám vážiť, že žijem v takom krásnom meste, že sa nemusím skrývať v bunkroch, nie je mi zima a mám čo jesť a piť. Od niekoho sú to možno prázdne frázy, pri nej však viem, že každé slovo je podložené utrpením.

### O bábovke, rybičke a otcovi, ktorý už nepríde

O dva dni som im s kolegyňou doniesol trvanlivé potraviny a suroviny na varenie. Vnukovi zas nožik – rybku. Jeho otec mu ju už totiž určite nedá. Starká piekla bábovku. Bola neskutočná, vo vnútri s jablkami. Kolegynka sa jej pýta, odkiaľ pochádza. Rozumel som len, že 40 kilometrov od ruských hraníc. Znovu začína rozprávať.

Do dediny k nim prišlo sedemsto tankov. Vyhnali domácich z domov a priviazali ich k tankom, aby na nich Ukrajinci nestrieľali. Ak niekto nechcel opustiť svoj príbytok, rovno ho zastrelili. Bola zima a ruskí vojaci sa nasťahovali do domov obyvateľov. Mnoho tých, čo z domov odišli, umrzlo hneď v prvú noc. Tanky zostavali medzi domy, aby Ukrajinci pri útoku na nich zdevastovali čo najviac svojich obydli. Po čase bol vytvorený „bezpečný koridor“. Ruskí ostrelovači však z kopca strieľali na utekajúcich civilov. Tí len utiekali, neohliadali sa. Trafení utečenci umierali buď okamžite, alebo po dlhých mukách. Mŕtvi padali popri nej. Ženy, deti, starci. Čakala, kedy príde guľka s jej menom.

Môže sa vám zdať, že je to gýčový scenár z filmu. Toto je však marcová realita roku 2022. Kopec mŕtvych popri ceste, plačúce a dezorientované deti. No nielen dezorientované. Niektoré detské telá boli rozstrieľané na nepoznanie, všade bola krv.

Keď to starká rozpráva, hlas sa jej rozpadáva a ja si už mnoho ďalších vecí len domýšľam z toho, čo sem-tam prenikne pomedzi slzy a bolesť. Oči si už nestíha utierať. Už viem, čo znamená vyplakať si oči. Nemám jej ako pomôcť, len ju počúvať a hladkať, či miestami objať.

Naše stretnutia končia často slzami, no je ich našťastie stále menej. Slzy sa miešajú, už neviem, ktoré sú moje a ktoré jej.

### Smeje sa, keď pozrie na nohy

Teraz som na rade ja. Ona ma naučila bábovku, ja ju naučím bryndzové halušky. Trošku sa bojím, že jej nebudú chutiť, ale nech skúsi. Zvláštnosti jej lepšie pomáhajú nezbláznit sa. Napríklad, nosí ponožky Dedoles. Stále sa smeje, keď sa pozrie na nohy. Že, čo je to za módu v našej krajine. Že u nich by ju vysmiali – každá ponožka iná. Jej sa to ale páči, aj keď je to divné. Starká plače stále menej. Viem ale, že úplne neprestane.

Možno sa raz so svojou rodinou vráti späť na Ukrajinu. Spomienky a tento recept na bábovku tu ale zostanú.

1. Očistite 4 stredne veľké jabĺčka a nakrájajte ich na menšie kocky (6 – 8 mm).
2. Potrebujete 4 vajčička (žĺtky a bielky zvlášť). Bielky vyšľahajte na sneh a žĺtky vyšľahajte do peny spolu s 2 dl pohárom cukru.
3. Sneh a penu jemne zmiešajte.
4. Pripravte si 2 dl pohár polohrubej múky. Pridajte do neho 1 prášok do pečiva a celé to opatrne vmiešajte do vajcového krému.
5. Zhruba tretinu vylejte do vymastenej a múkou vysypanej formy, pridajte jabĺčka a zvyšok krému.
6. Do takto pripravenej bábovky popíchajte asi 10 kúskov masla nakrájaných na akoby zápalky.
7. Pečte pri teplote 180 stupňov (horný a dolný ohrev) zhruba 30 minút a potom ešte 15 minút pri zapnutom teplovzdušnom ohreve. Rúru počas pečenia neotvárajte.



## Vojna na Ukrajine od A po Z (otázky a odpovede)

Všetko, čo ste chceli vedieť o ruskej invázii u nášho suseda.

### Ako konať, aby sa človek nestal obeťou konšpirácií alebo ruskej propagandy?

Spolahlivým základom je overovanie zdrojov a potreba kriticky premýšľať nad informáciami, ktoré prijímame. Pomáha aj osobný záväzok, že naším zdrojom poznania nebudú sociálne siete. Celkovo by sme mali k informáciám pristupovať pomalšie a zodpovednejšie.

To znamená: vyberať si len zdroje s dobrou reputáciou, akými sú profesionálne noviny a stráviť nad mentálnym spracovaním informácií aspoň minúty, určite však nie sekundy. Tiež je dôležité, aby sme si v sebe pestovali cit a ľudskosť, propaganda sa nás o ne snaží obrať.

V neposlednom rade je kľúčové, aby sme boli zodpovední aj voči svojmu okoliu. Overujme si informácie, ktoré šírieme ďalej a priznávame im tým vážnosť. A tiež, dbajme o to, aby sme vo férovom argumentovaní a zaobchádzaní s informáciami išli druhým príkladom.

(S vypracovaním odpovedí k fungovaniu ruskej propagandy pomohol expert na informačnú bezpečnosť Tomáš Kriššák.)



Foto: Denník N - Tomáš Benedikovič

# Róbert Bezák: Putin svet nestvoril, ani ho nemôže ukončiť. To mi dáva nádej

**Ako o ruskej invázii rozmýšľa niekto, kto má snahu porozumieť dobru a zlu takpovediac v popise práce? „Má to v sebe až čosi metafyzické a nezrozumiteľné,“ hovorí o hrôzach ukrajinskej vojny emeritný arcibiskup Róbert Bezák.**

**Počas marcovej diskusie iniciatívy Zastavme ich bratia! v Trnave sa s ním a ďalšími hosťami rozprával filozof Fedor Blaščák. Hľadali odpovede na otázky, či môžeme v mene spravodlivosti obhajovať zabíjanie, prečo ruská pravoslávna cirkev podporuje Vladimíra Putina a kde vziať v týchto ťažkých časoch nádej. Prinášame výber z odpovedí Róberta Bezáka.**

**Keď uvažujete o vojne ako kňaz, ako rozumiete tomu, čo je zlo?**

Musím povedať, že som si myslel, že takúto hrôzu nikdy nezažijeme. O zle sme zvykli počúvať najmä v rozprávkach. Mal som možnosť uvedomiť si bezmocnosť, ktorú má človek tvárou v tvár takému-to zlu. Má to v sebe až čosi metafyzické a nezrozumiteľné. Núti nás to klásť si otázku, ako to mohlo zájsť tak ďaleko.

Napadlo by vám, že dve slovanské krajiny budú vo vojne? Aká tu je slovanská vzájomnosť? Rus a Ukrajinec si rozumejú, poznajú sa, jedni i druhí tam majú rodiny. Je mi z toho ťažko. Preto, ak by som vám mal odpovedať na otázku, tak zlo je ťaživé. Keď ho na seba necháte vplývať, ochromí vás.

Skôr by som sa pýtal, ako je možné, že niektorí ľudia takto uvažujú. Ako je to možné, že po roku 1945 sa ideme vrátiť k niečomu, čo za krátku chvíľu zničí všetko to, čo sa roky budovalo? Nevieam. Mne to pripadá ako boj dobra a zla. A zlo má v tejto chvíli navrch.

**V Rusku sú minimálne dve centrá moci. Okrem Kremľa je to aj eparcha Kirill. Ako je možné, že najvyššia cirkevná autorita sa prikloní na stranu vojny?**

Cirkev mala v Rusku ťažký život. Za Lenina a Stalina bola ničená a zdalo sa, že po roku 1990 sa mohla nadýchnuť a vystúpiť na slobodu. Nestalo sa tak úplne, keďže nedošlo k oddeleniu cisára od pápeža, ako sa to stalo u nás.

Nebezpečenstvo ruského pravoslavia vidím v tom, že chce byť veľmi národné, v zmysle nacionálne. Akoby chcelo povedať, že čo Rus, to pravoslávny. Pravdupovediac, nikdy som nerozumel tomu, prečo sa pravoslávna cirkev spriatelila s Putinom, keďže to je bývalý agent KGB a tí boli vždy neveriaci.

Keď sa Ukrajinci osamostatnili, začali si budovať vlastnú pravoslávnu cirkev, čo sa Kirillovi nepáčilo, lebo strácal vplyv. Takto sa spojili dve osobnosti a Kyril začal Putinovi požehnávať túto agresiu. To nemá nič spoločné s náboženstvom, morálkou a ani s vierou.

„Zlo je ťaživé.  
Keď ho na seba  
necháte vplývať,  
ochromí vás,“  
hovorí o vojne  
na Ukrajine  
emeritný  
arcibiskup.

Musím však povedať, že v tomto zmysle sa nedá hovoriť o pravoslávnej cirkvi všeobecne, lebo nie všetci kňazi podporujú túto agresiu.

**V roku 2019 Konštantínopol uznal pravoslávnu cirkev na Ukrajine ako samostatnú jednotku. Myslíte si, že to bol míľnik, ktorý doviedol Rusko do vojny?**

Určite to nepomohlo. Kirill nepochopil, že sloboda musí byť aj v tomto duchu a že týmto sa nestráca. Nerozumiem jednej veci, a síce, že náboženstvo vníma administratívne. To je predsa určené duchovne, spirituálne. Nemôžem predsa povedať, že ak nepatríš ku Kirillovi, tak si zlý veriaci.

Chválabožu, aj katolícka cirkev sa vzdala predstavy, že pokiaľ nie si katolíkom, nie si veriaci. Pripadá mi, že to, čo robí Kirill, je mocenské. Akoby chápal náboženstvo ako národnú, nacionálnu záležitosť, zatiaľčo pravoslávne okolie ju pochopilo ako záležitosť spirituálnu.

**Vojna vytvára delenie na jasné dobro a jasné zlo. Pristihujeme sa pri tom, že v mene spravodlivosti obhajujeme zabíjanie. Ako usporiadať naše morálne hodnoty, keď teraz Rusom neprajeme nič dobré a jednému z nich dokonca prajeme smrť?**

Položili ste naozaj ťažkú otázku. Situácia, ktorú zažívame, ponúka otázky, ktoré vyrážajú dych. Akoby zabitie z jednej strany – zo strany sebaobrany – bolo dobré a z druhej strany je to vražda. A pritom vždy ide o ľudské životy.

Nie som si istý, či Putin pozná históriu, ako skončili diktátori. Vždy strašne. Spomeňte si na Benita Mussoliniho alebo Ceaușesca. Títo vodcovia vás donútiť zabíjať, keď nechcete. Je to až nevysvetliteľné. Donútiť vás spraviť niečo, čo by ste nikdy neurobili.

Nezabili by ste ani myšku, ani vtáčika a tu zrazu idete zabiť človeka. To je tá hrôza, ktorú si musíme uvedomiť. Ľudia, ktorí sa dostanú hore, majú obrovskú zodpovednosť pred históriou i pred Bohom.

Vodca takto ničí morálnu úroveň vlastného národa. On vyhnal vojakov, aby zabíjali, darmo to ruská televízia neukáže. Vojaci to vidia na vlastné oči a ostane to v nich. To sa nedá vygumovať.

Hrozné je pozeráť sa na to, ako padajú domy, ale ešte horšie je, čo to robí s ľuďmi. Lebo veď domy postavíme zas a nanovo. Preto nemožno hovoriť len „beda tým, ktorí strieľajú“ ale hlavne „beda tým, ktorí ich do vojny poslali“. Aj tí musia byť potrestaní. Na Putinovi je krv ruských i ukrajinských vojakov, pretože keby to nespustil, tak to robiť nebudú.

**Je pomoc Slovákov – napríklad tých, ktorí prijímajú Ukrajincov do svojich domovov – pre vás dôkazom kresťanského Slovenska?**

Štát ostal z tejto situácie prekvapený. Čo ma teší, je, že ľudia prekvapení neostali a mohutne pomáhajú, a to nielen v rámci našej krajiny, ale aj za jej hranicami. Dobrovoľníci takto vlastne napomáhajú štátu. Sú to naši Slováci, moji spoluobčania a očakávam aj od štátu, že ukáže kresťanskú dobroprajnosť.

V tomto môžeme nájsť akýsi „dobrý rozmer vojny“. Na pozadí tejto katastrofy sa ukazuje naša otvorenosť na úrovni jednotlivcov. Ale nezabúdajme ísť ešte ďalej v zmysle nášho slovenského zmyslania: sme my Európou? Vieme sa spojiť s ostatnými?

Myslím, že Slovensko čaká ešte druhý rozmer toho, či vie byť kresťanské, lebo teraz dávame z prebytkov. Darujeme veci zo skriň, ktoré už nepotrebujeme. Ale čo ak nebude toľko tepla a nafta bude stáť 2 – 3 eurá? Vtedy si budeme musieť povedať, či sme ochotní prijať aj toto obmedzenie.

Až vtedy budeme môcť povedať, že sme kresťania. Potom sa ukáže, či sme naozaj dobroprajní, a teda či sme schopní znášať tú katastrofu. Ukrajinci ju znášajú naplno.

**Čo je zdrojom vašej nádeje do ďalších dní?**

Myslím si, že nádeji predchádza bolesť. Teraz je veľa bolesti, ale iste cez ňu presvitne nádej. Tak ako sa teraz končí zima a vykúkajú snežienky, je zima znakom smrti, po ktorej prichádza jar. Biblia hovorí, že kto čím hreší, tým bude potrestaný. Svetsky by to znelo: aké zlo konáš, také zlo sa ti vráti. Preto mi je Ruska ľúto.

Moja nádej je v tom, že zlo nemôže zvíťaziť. Áno, teraz je to bolestivé, veď keď sa pozrieme na Ukrajinu, je to zničená krajina. Rovnako ma zamrazilo, keď Putin povedal, že aktivoval jadrové zbrane. Lavrov (minister zahraničných vecí Ruska, pozn.) zase zastrašoval, že ak budete pomáhať Ukrajincovi, stane sa, čo ste ešte nezažili. To sú slová, ktoré sa nesmú hovoriť, pretože sa otočia proti vám ako zrkadlo.

Čím sa vyhrážajú, že zničia svet? Ale Putin tu nie je na to, aby zničil svet. Lebo – a teraz to poviem tak ako arcibiskup – on sa nemôže postaviť ako pán života a smrti. Zahráva sa s Bohom a môže sa stať, že jeho koniec bude hrozivý ako pre ostatných diktátorov.

Berie si do ruky božskú moc, ktorá nie je v jeho moci. On svet nestvoril a nemôže ho ani ukončiť. To je moja nádej.